

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja Haridusteaduskond

Klassiõpetaja õppekava

Tea Vain

Väärtused eesti ja vene põhikooli õpilaste hinnangute alusel
magistritöö

Juhendaja: Merle Taimalu

Läbiv pealkiri: Väärtused õpilaste hinnanguil

Tartu 2011

Kokkuvõte

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli võrrelda eesti ja vene rahvusest põhikooli õpilaste väärtusi nende endi hinnangute alusel. Uurimuses toetutakse Shalom Schwartzi (Schwartzi, 1994) väärtusteooriale, mis keskendub personaalsetele ja kultuuri-kesksetele väärtustele. Uuriti Ida-Virumaa ja Jõgevamaa eesti ja vene põhikoolide õpilasi. Uurimus viidi läbi 2010. aasta sügisel ja talvel ankeetküsitlusena ja selles osales 181 õpilast, kellest 103 olid eesti koolidest ja 78 vene koolidest. Tegu oli kvantitatiivse uurimusega, mis oli suunatud peamiselt erinevuste otsimisele kahe uuritava grupi vahel Andmekogumismeetodina kasutati ankeeti.

Püstitatud hüpotees, et eesti koolide õpilased peavad vene koolide õpilastest tähtsamaks sotsiaalseid väärtusi ei leidnud kinnitust. Pigem leidis osaliselt kinnitust, et vene koolide õpilased väärtustavad sotsiaalseid väärtusi rohkem kui eesti koolide õpilased. Lisaks selgus ka, et eesti noored väärtustavad füüsilisi väärtusi ja rõõmsameelsust rohkem kui vene noored. Hüpotees, et vene noored peavad eesti noortest tähtsamaks turvalisusega seotud väärtusi ei leidnud kinnitust. Pigem leidis osaliselt kinnitust, et eesti koolide õpilased väärtustavad turvalisusega seotud väärtusi rohkem kui vene koolide õpilased. Lisaks esines selle küsimuse juures statistiliselt oluline erinevus heasoovlikkuse ja lemmiklooma suhtes. Kõike neid väärtusi peavad eesti koolide noored enda jaoks olulisemaks kui vene noored.

Kolmas käesoleva uurimuse jaoks püstitatud hüpotees oli, et vene noored väärtustavad võimuga seotuid väärtusi rohkem kui eesti noored. Hüpotees leidis osaliselt kinnitust küsimuse juures, kus paluti õpilastel reastada enda jaoks praegusel hetkel kõige tähtsamad viis väärtust. Lisaks selgus, et vene noored väärtustavad akadeemilist võimekust oluliselt rohkem kui eesti noored.

Estonian and Russian School Students Values
Abstract

The aim of the present survey was to compare the values of Estonian and Russian school students on the basis of their own assessments. The research is based on the values theory of Shalom Schwartz (Schwartz, 1994) that is focused on the basic values according to the individual and cultural level. There were studied the Estonian and the Russian elementary school students in Ida-Virumaa and in Jõgevamaa. The survey was conducted in autumn and in winter 2010. The participants were 181 students of whom 103 were Estonians and 78 were Russians. It was a quantitative study, which was primarily aimed at finding differences

between two of the test groups. Collection form were used for a data.

Hypothesis, that Estonian school students have more important social values than Russian school students was not confirmed. Rather it was found that the Russian school students appreciate the social values more than the students in Estonian schools. In addition it also showed that Estonian young people value the appearance and cheerfulness more than Russian youth.

Hypothesis, that Russians have more important security-related values than Estonians was not confirmed. It was rather partially confirmed, that the Estonian school students value the security-related values more than the Russian school students. In addition there was a statistically significant difference at the issue of the pet and the benevolence. Estonian young people's appraise all of those values more than Russian youth.

The third hypothesis for this study was, that Russian young people value the power more than the Estonian youth. The hypothesis was partially confirmed in the question where the students were asked to rank the five most important values for themselves. In addition it appeared that Russian young people value the academic ability significantly more than the Estonian young people.

Sisukord

Kokkuvõte.....	2
Abstract.....	2
Sisukord.....	4
Sissejuhatus.....	5
Väärtuste mõiste.....	5
Väärtuste liigitused.....	7
Kasvatuse suhe väärtustega.....	10
Kool ja väärtused.....	12
Väärtused ja kultuur.....	13
Ülevaade uurimustest.....	14
Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid.....	17
Meetoodika.....	17
Valimi kirjeldus.....	17
Mõõtmisvahendid.....	18
Protseduur.....	18
Andmetöötlusmeetodid.....	19
Tulemused.....	20
Arutelu.....	29
Kasutatud kirjandus.....	34
Lisad.....	37

Sissejuhatus

Oma igapäevases elus oleme sunnitud langetama pidevalt suuremaid ja väiksemaid otsuseid, mis omakorda suuremal või vähemal määral mõjutavad meie edasist käekäiku ning tulevikku. Kuid mitte vaid meie kui indiviidi, vaid tervikuna ka kogu ühiskonna tulevikku, sest iga indiviid on ju osa ühiskonnast. Needsamad otsused, mida langetame, põhinevad aga meie väljakujunenud väärtustel ja väärtushinnangutel.

Väärtustealaseid uuringuid on palju tehtud kogu maailmas kaasaarvatud Eestis, seega võib väita, et teemat on palju uuritud. Kuna aga väärtused muutuvad nii ajas kui ka kultuuris, tuleb neid ikka ja jälle uuesti uurida. Väärtustealaseid uuringuid Eestis on teostatud juba 1920- st aastatest alates. Nii et teema on olnud aktuaalne väga pikka aega. Aga sellegipoolest on see oluline, sest sotsialiseerimise käigus väljakujunenud väärtused muutuvad domineerivaks, kui nende kandjad jõuavad ühiskonnas võtmepositsioonidele (Rämmer, 2009). Seetõttu tuleb meil keskenduda just lastele ning nende väärtustele. Laste väärtuskasvatusega seotud probleemid on aktualiseerunud kiiresti muutuvast Eesti ühiskonnas, andes põhjust arutlemiseks ja muretsemiseks mitmetes tegevusvaldkondades (Heinla, 1999). Kuna siiani on enamasti keskendutud noortele ja nende tulevikuplaanidele, õpingutele ja vabale ajale, siis põhikooli õpilastelaste väärtusi on uuritud väga vähem. Antud töö abil püütakse välja selgitada, millised on põhikooli õpilaste üldisemad väärtuseelistused. Uurimuses toetutakse Shalom Schwartzi (1994) väärtusteooriale, mis keskendub nii personaalsetele kui ka kultuurikesksetele alusväärtustele.

Antud töö eesmärk on analüüsida ja võrrelda eesti ja vene rahvusest põhikoolis käivate õpilaste väärtusi.

Antud uurimustöö sisaldab nii teoreetilist, kui ka empiirilist osa. Esimeses osas on teemaga seotud teoreetilised käsitlused ja ülevaade varasematest väärtuste teemaga haakuvatest uurimustest. Teine osa tegeletakse juba konkreetse uuringu metoodika ja tulemuste kirjeldamisega, nende interpreteerimisega ja analüüsiga.

Väärtuste mõiste

Sõna väärtus tuleneb ladina keelsest sõnast *valere*, mis tähendab „väärt olema“. S. Blackburn (2002) ja E. J. Bond (2001) leiavad, et väärtus see, mis on väärt saavutamist, omamist või tegemist. Asjal on mingi omadus, mis teeb ta meie jaoks väärtuslikuks, hinnatavaks. Väärtused on objektid või soovid, mis juhivad meie toimimist. Kui mingit tunnust või omadust peetakse väärtuseks, siis seda võetakse arvesse valikute langetamisel ning enda ja teiste tegevuste kavandamisel. Samas on väärtused aga suhtelised, see tähendab,

et nad on väärtused kellegi jaoks. See on miski, mis tagab indiviidi heaolu ja õitsengu.

Väärtusi uuriv filosoofia osa aksioloogia on tänaseks üsna pika arengulooga. Ometi on just selles teadusharus võrdväärset täiesti erinevad ja vastandlikud käsitlusviisid. Seetõttu ei maksa otsida ühest vastust küsimusele, mis on väärtused. Eraldamaks väärtusi faktidest, on vahetegemine asjade, nähtuste ja sündmuste vahel nii, nagu nad on, ja nii, nagu meie neisse suhtume. Väärtused on alati mingil viisil seotud inimesega (Tuulik, 2001).

Mida siis mõista väärtuse all? Tuntumad vene autorid on väärtuse määratlemisel rõhutatud järgmisi aspekte: A. Anissimovi seisukohalt on väärtus eseme, nähtuse jms tähendus inimese ja ühiskonna jaoks. V. Tugarinovi ja A. Hapsirokovi arvates võivad väärtused olla nii tunnetuse materiaalsed kui ideaalsed objektid, mis on vajalikud rahuldamiseks inimese või ühiskonna vajadusi, püüdluis ja huve. Väärtused väljenduvad normides, ideaalides ja eesmärkides. Lääne filosoofide seisukohad on samuti erinevad ja üksteist välistavadki. G. Rikkerti arvates väljendab väärtuste olemus tähenduslikkust, aga mitte faktilisust. Subjekt kas on või ei ole võimeline hindama väärtusi, neid tunnustama või mitte tunnustama. Nii G. Rikkert kui ka N. Hartman leiavad, et väärtused on igavesed, absoluutse tähendusega üleüldised normid, printsiibid ja ideaalid, mis ei allu mõistuslikule tõestusele. Nad võivad kaduda ja taasilmuda inimest vaateväljale, mitte aga ise muutuda. Antud ajajärgule päevakohased väärtused kuulutatakse normideks – väärtused realiseeruvad, muutuvad aktuaalseks, omandavad tähtsuse alati seal, kus on vastavad tingimused ja suhted. (Tuulik, 2001).

Milton Rokeach käsitleb aga väärtusi suhteliselt iseseisvate fenomenidena. Ta ei loo neist ühtset süsteemi. Tema teooria kohaselt on väärtused kui erineva tähtsusega ihaldatavad eesmärgid, mis toimivad inimese elus juhtprintsiipidena (Rokeach, 1973).

Nii Hirsjärvi, Tiko kui ka Schwartz, leiavad, et väärtusi ei saa olla sõltumatult inimestest, vaid need luuakse inimestevahelistes suhetes. Väärtusi defineerivad nad kui erineva tähtsusega soovitavaid situatsioonilisi eesmäärke, mis on inimese elus või mingi sotsiaalse koosluse jaoks juhtivaks printsiibiks. Siit nähtub, et väärtused: (1) teenivad mingi sotsiaalse olemusvormi huve, (2) võivad motiveerida tegevust, andes sellele suuna ja emotsionaalse varjundi, (3) on tegevuste hindamise ja õigustamise standarditeks, (4) omandatakse sotsialiseerimise käigus ja inimese kogemustest (Hirsjärvi, 1998; Tiko, 1997; Schwartz, 1994).

Üldiselt võiksime siis väärtusi vaadelda kui standardeid, mis juhivad meie tegevusi. Väärtuste süsteemi võime aga vaadelda kui üldisi kavandeid, mida saab kasutada konfliktide lahendamisel ja otsuste tegemisel. Väärtused kui standardid juhivad inimesi võtma oma

seisukohta sotsiaalsetes küsimustes, eelistama üht poliitilist või religioosset ideoloogiat teisele, mõjutavad inimese eneseesitlust teistele, aitavad hinnata ja kohut mõista, määrata kiitust ja esitada süüdistusi nii endale kui ka teistele. Väärtused on kesksed kõrvutamise ja võrdlemise protsessi õppimisel, neid kasutatakse teiste mõjutamisel ja veenmisel. Lisaks eelpool nimetatud funktsioonidele on väärtustel veel ego-kaitsev, motiveeriv, kohandav, korraldav ja ennast aktualiseeriv funktsioon. Väga üldiselt võiks väärtuste funktsiooni väljendada inimese käitusviisi säilitajana ja parandajana (Pilli & Maandi, 1998).

Väärtused on mõõdupuuks, mille järgi inimene otsustab, kas on tegu õnnestumise või ebaõnnestumisega. Väärtused määravad ära meie reageeringud, elustiili, riided mida kanname, suuna mille poole liigume, kuidas oma lapsi kasvatame ja millist tööd me teeme. Väärtused on inimese isiklikud uskumused sellest, mis on tema jaoks kõige tähtsam. Mis õige, mis vale, mis hea, mis halb. Inimese ainulaadsust peegeldavad igauue unikaalsed väärtused. Väärtused mõjutavad otseselt meie valikuid (Kahn, 2008).

Väärtuste süsteemile on aga iseloomulik sagedane prioriteetide muutumine, mis tegelikult aga ei kõiguta väärtussüsteemi tervikuna. Väärtuste süsteemile avaldavad mõju inimese individuaalne areng, kultuuri ja institutsiooni väärtuste väärtustamise aste, kohandumine soorolliga, poliitiline identifitseerumine ning religioosne kasvatus (Pilli & Maandi, 1998).

Väärtuste mõistet on püüdnud defineerida väga paljud erinevad autorid, kuid ühtne definitsioon puudub. Antud töö autori arvates on väärtused üldised normid ja motivatsioonilised eesmärgid, mille poole püüeldakse. Väärtused väljenduvad normides, ideaalides ja eesmärkides. Antud uurimistöös võetakse aluseks Schwartzi väärtusteooria.

Väärtuste liigitused

Väärtused moodustavad inimese psüühikas ühtse struktuuri, milles võib eristada suhteliselt püsivaid väärtusgrupe. Indiviidil võib kujuneda ühtne ja kindel väärtuste süsteem, mis tingib teatud tegevusvaldkonna eelistamise ja mis toimib inimkäitumisele (Säre, 1998).

Väärtusi on liigendatud lähtudes väga erinevatest aspektidest, siinkohal vaatleme mõningaid erinevate autorite liigitusi.

Schwartzi väärtusteooria (Schwartz ja Bilsky, 1987; Schwartz, 1994) on tuletanud peaaegu kõikehõlmava kogumi erinevaid motivatsioonilisi väärtustüüpe, mis on eri kultuurides küllalt sarnased. Kuna see väärtustekogum on peaaegu kõikehõlmav, on ebatõenäoline, et analüüsides väärtuste seoseid teiste muutujatega võiksid tähtsad

väärtustüübid kahe silma vahele jääda. Iga väärtustüüpi esindab mitu üksikväärtust, mis kombineerituna moodustavad statistiliselt suhteliselt usaldatava väärtuseelistust loendi.

Hüpoteetilised motivatsioonilised väärtustüübid on (Schwartz & Bilsky, 1987; Schwartz, 1994) :

1. Enesemääratlemine – selle väärtustüübi keskne eesmärk on iseseisev mõtlemine ja tegutsemine: valimine, loomine ja katsetamine. Konkreetsed väärtused: loovus, vabadus, oma sihtide seadmine, uudishimulikkus, sõltumatus, eneseaustus.
2. Stimulatsioon – tuleneb organismi vajadusest mitmekesisuse ja stimulatsiooni järele, et säiliks optimaalne aktivatsioonitase. Stimulatsiooniväärtuste motivatsiooniline eesmärk on põnevus, uudsus ja elu väljakutse. Konkreetsed väärtused: mitmekesine, põnev elu, uljus.
3. Hedonism – tuleneb organismilistest vajadustest ning nende rahuldamisest tulenevast naudingust. Konkreetsed väärtused: nauding, elunautimine, nautlevus.
4. Saavutus – selle väärtustüübi defineeriv eesmärk on saavutada isiklikku edu, demonstreerides kompetentsust vastavalt sotsiaalsele standardile. Konkreetsed väärtused: auahnus, edukus, võimekus, mõjukus, intelligentsus.
5. Võim – võimuga seonduvad väärtused on ilmselt seotud mitme universaalse kriteeriumiga. Shwartz peab võimu keskseks eesmärgiks sotsiaalse staatuse ja prestiiži saavutamist ning kontrolli või domineerimist inimeste ja vahendite üle. Konkreetsed väärtused: otsustamisõigus, jõukus, sotsiaalne võim, oma reputatsiooni hoidmine, sotsiaalne tunnustus.
6. Turvalisus – selle väärtustüübi motiveeriv eesmärk on ühiskonna suhete ja iseenda kaitse, harmoonia ja stabiilsus. Konkreetsed väärtused: sotsiaalne kord, perekonna turvalisus, rahvuslik julgeolek, vastastikused teened, puhtusearmastus, kokkukuuluvuse tunnetus, tervis.
7. Konformsus: seda väärtustüüpi defineeriv eesmärk on talitseda selliseid tegevusi, kalduvusi ja impulsse, mis võiksid teisi ärritada või kahjustada ja olla vastuolus sotsiaalsete ootuste ja normidega. Konkreetsed väärtused: kuulekus, enesedistsipliin, viisakus, austus oma vanamate ja vanade inimeste vastu.
8. Traditsioon – enamasti ilmneb see religioosete rituaalide, uskumuste ja käitumisnormide näol. Paljudes paikades kujunevad gruppidel välja sümbolid ja

tegevused, mis esindavad nende ühist elukogemust ja saatust. Nendest saavad traditsioonid ja tavad, mida grupi liikmed väärtustavad. Konkreetsed väärtused: traditsioonide austamine, vähenõudlikkus, vagadus, leppimine oma kohaga elus, mõõdukus, privaatsus.

9. Hingelisus – Schwartz valis konkreetsed väärtused erinevaist allikaist. Need on vaimuelu, elumõte, sisemine harmoonia, ühtsust loodusega, leppimine oma kohaga elus ja vagadus. Hingelisuse väärtustüübi struktuur pole erinevates kultuurides sarnane ja seetõttu pole seda võimalik nimetada universaalseks.
10. Heasoovlikkus – selle väärtustüübi motiveeriv eesmärk on säilitada ja soodustada heaolu nendel inimestel, kellega inimene tihti isiklikult läbi käib. Konkreetsed väärtused: abivalmidus, lojaalsus, andestavus, ausus, vastuvõtuvõimelisus, tõeline sõprus, küps armastus.
11. Kõikehaaravus – selle väärtustüübi eesmärk on kõigi inimeste ja looduse mõistmine, hindamine, sallimine ja kaitsmine. Konkreetsed väärtused: sallivus, sotsiaalne õiglus, võrdsus, rahu maailmas, kaunis maailm, ühtsus loodusega, elutarkus, keskkonna kaitsmine.

Rokeach aga jagab väärtused kaheks põhiliigiks: 1) terminaalsed ehk väärtused iseeneses, ettekujutus soovitavast lõpptulemusest ja 2) instrumentaalsed väärtusteks ehk vahendid soovitava lõppseisundi saavutamiseks (Rokeach, 1973).

Soome kasvatusteadlased on väärtusi liigitanud järgmiselt: materiaalsed ja füüsilised väärtused, teoreetilised väärtused, majanduslikud väärtused, esteetilised väärtused, religioossed väärtused, eetilised ehk kõlbelised väärtused (Hirsjärvi & Huttunen, 1991).

Ester, Braun ja Vinken (2006) liigitavad väärtusi neljaosalise struktuuri alusel. Esiteks, tänapäevased väärtused osutavad õppimise või töö eesmärkidele: omandada positsioon ühiskonnas, karjääritegemise võimalusi, prestiiži, sissetulekuid. Teiseks, eneseväljenduslikud väärtused: huvitav töö, enesearendamine, loovus. Kolmandaks, ühistel huvidel baseeruvad väärtused: panustada ühiskonna heaks, aidata teisi. Neljandaks, inimestevahelist mõõdet väljendavad väärtused: head suhted teiste õpilastega, töötamine koos teistega.

Väärtused on ühiskonnas vastu võetud ja korraldatud mitmel viisil. Üks selline viis on normidena. Normid on reeglid, nõuete kogumid, mille alusel me otsustame asjade või käitumise õigsuse või vääruse üle. Inimene on põhimõtteliselt reegleid järgiv olend, kuna ta leiab, et nii tegutsedes saavutab ta ühiskonnas tunnustuse, hoiab oma asjad korras, välistab

konflikte, kergendab sotsiaalset elu. Väärtused ja normid millega inivid end seob, millesse suhtub respektiga, muutuvad isiksuslikeks suhtlemisraamideks või teisisõnu eetilisteks printsiipideks. Eetilised põhimõtted juhivad meid probleemsetes olukordades. Nad motiveerivad iniviidi käitumise, elu eesmärkide ja elustiili valikul, võimaldavad anda hinnanguid. Vastastikused kohustused üldiste väärtuste ja normide suhtes kutsuvad esile grupisolidaarsuse ja kooperatiivse kollektiivse teo. Väärtuste puudumine või väärtuskonflikt, sotsiaalsete normide rikkumine viib võõrandumisele, identsuse hajumisele, isiksuslikule ja sotsiaalsele korralageduse tekkimisele (Tiko, 1997).

Käitumisega seotud väärtused on sotsiaalsed, kannavad eetilist iseloomu. Sotsiaalsed väärtused on varjatud ja küllalt stabiilsed individuaalsed iseloomulikud tunnused, mis mõjutavad käitumist. Nad piiritlevad head ja halba. Inivid püüab jõuda olukordadesse, mis peegeldaksid nende väärtusi. Nagu väärtusi ei ole ka väärtuste mõju otseselt kerge määratleda, sest situatsioonilised tegurid saavad iniviidi käitumise tulemuste kuju. Väärtused teisevad käitumiseks ning koos sellega võib toimuda nende kitsenemine või intensiivistumine. Kuna väärtused moodustavad inimese käitumise raamistiku, siis koos väärtuste teisenemisega toimub ka väärtuste muutumine, ühede väärtuste kadumine ja teiste tekkimine. Käitumine on sotsiaalne interaktsiooniprotsess, milles toimub nii omade kui ka teiste väärtuste vahetumine. (Kera, 2001).

Näiteid väärtuste erinevate liigituste kohta võiks tuua palju. Üldistatamat liigitust väljendavad vastanduvad paarid nagu sotsiaalsed ja bioloogilised väärtused, vaimsed ja materiaalsed väärtused, looduslikud ja kultuurilised väärtused, sisemised ja välimised väärtused, iniviidi ja kollektiivi väärtused jms. Kõige üldistavam on aga väärtuste liigitamine väärtused iseeneses ja vahendiväärtusteks. Esimesed on oma olemuselt väärtuslikud, teised on abinõuks iseväärtusteni jõudmisel. Klassikaliseks iseväärtusteks loetakse tõe, ilu, headust, kristlikus traditsioonis lisanduvad neile usk, lootus ja armastus (Rokeach, 1973).

Kasvatuse suhe väärtustega

Arengupsühholoogia õpetab meile, et juba varases lapseas hakkab igal inimesel moodustuma ning hiljem täpsustuma väärtuste hierarhia, mille abil ta toimib erinevates elusituatsioonides vastavalt sellele, mis ühiskonnas on nõutav (kohustuslik) ja vastuvõetav (Tiko, 1997).

Kasvatusteadust peetakse väärtustega tihedalt seotud teadusalaks. Kasvatust ja koolitust nähakse valdkonnana, kus tegeletakse järjepidevalt nii väärtuste vahendamise kui

ka uusi väärtusi loova kultuuriga. Kui kasvatus ülesandena on tihti nimetatud uue sugupõlve sotsialiseerimist, siis viidatakse terminiga „sotsialiseerimine“ mitte üksnes oskuste ja teadmiste, vaid ka ühiskonna tähtsaimate väärtuste ja normide vahendamisele. Väärtused ei esine tavaliselt üksikult, vaid rühmituvad inimeste ja ühiskondade tegevuses mingiteks süsteemideks, ideaaligumiteks, mille kohta kasutatakse nimetust ideoloogia.

Väärtuseks nimetatakse lõppkokkuvõttes seda, mille nimel miski juhtub. Väärtused on alati teoreetilised üldistused ja nad toimivad kriteeriumitena inimeste ja inimgruppide valikus.

Kui ütleme, et väärtused on mingil määral püsivad, siis tähendab see ühtlasi, et väärtusi ei peeta ainult indiviidide vahetute emotsionaalsete reaktsioonide väljendusteks. Väärtused reguleerivad inimeste käitumist ja pürgimusi ning mõjutavad sotsiaalse kooselu põhimõtteid (Hirsjärvi & Huttunen, 1991).

Väärtustel on kasvatuses keskne tähendus. Väärtused juhivad ja suunavad kasvatuses tehtavaid valikuid. Väärtused muuhulgas suunavad inimese teadmiste hankimist aladel, mida indiviid peab oluliseks. Teiselt poolt kasvatus säilitab väärtusi. Kasvatus on protsess, milles ühiskonna kultuuripärandit, selle teadmiste pagasit ning väärtusi ja norme antakse edasi õpetamise kaudu uutele põlvkondadele. Kasvatus hoolitsev traditsiooni säilitamise ja jätkamise eest. Selle kõrval aga oodatakse kasvatuselt, et see kujundaks uue põlvkonna võimeliseks uuendama ühiskonda, koondades ja luues uusi väärtusi (Hirsjärvi, 1998).

On iseenesest mõistetav, et inimese suhe teda ümbritsevasse ja iseendasse on hinnanguline ja tugineb väärtustele. Seetõttu on üsna kummalised need arusaamad, mille järgi kasvatus just nagu ei kuulukski enam modernsesse või postmodernsesse ühiskonda. Ükskõik millisel viisil, aga inimese hinnanguline suhe selle inimpraktika valdkonnaga, mida me nimetame kasvatuses, on paratamatu. Väärtused ja kasvatus on kaks sõna, mis on oma sisult lähedasemad, kui me tavaliselt arvame. Nende sõnadega tähistatavad nähtused on tegelikult olemuslikult teineteisest sõltuvad. Rääkida väärtustest ilma kasvatuseta on niisama mõttetu kui rääkida kasvatusesest ilma väärtusteta. Ükskõik, kuidas me kasvatust ja väärtusi ka ei mõistaks ja määratleks, nende vaheline seos jääb püsima. Kasvatuse lähtealuseks on alati mingid väärtused, mis kujundavad kasvatuses eesmärgi ja omakorda võib käsitada kui väärtust. Kasvatamist aga võib käsitada kui väärtustamist, mille käigus kujuneb inimese väärtuseline suhe teda ümbritsevasse ja iseendasse (Orn, 1998).

Kasvatuseks nimetatakse inimese arengu sihikindlat suunamist ja mõjutamist, tema ettevalmistamist eluks ja tööks. Kasvatuseesmärgid on kasvatuses sihiks seatud väärtused. Samaaegselt on nad hindamiskriteeriumid, mille alusel otsustatakse kasvatuses tulemuslikkuse üle (Malmstein, 2004).

Kool ja väärtused

Üldhariduskoolil on nii hariv kui ka kasvatav funktsioon. Kool aitab kaasa noorte kasvamisele harmoonilisteks ja loovateks isiksusteks, kes suudavad ennast täisväärtuslikult teostada erinevates rollides: tööl, perekonnas ning avalikus elus. Põhihariduses väärtustatakse võrdselt õpilase vaimset, füüsilist, moraalset, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut. Kool loob tingimused õpilaste erinevate võimete tasakaalustatud arenguks ja eneseteostuseks ning emotsionaalse, sotsiaalse, teaduspõhise maailmapildi ja kõlbelise küpsuse kujunemiseks. Üldhariduskool kujundab ja edastab väärtusi, mis on isikliku õnneliku elu ja ühiskonna eduka koostoimimise aluseks. Õppekava alusväärtused tulenevad Eesti Vabariigi põhiseaduses, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis, lapse õiguste konventsioonis ning Euroopa Liidu alusdokumentides kirja pandud eetilistest põhimõtetest. Alusväärtustena peetakse silmas üldinimlikke väärtusi nagu ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu. Ühiskondlikke väärtustena vabadus, demokraatia, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus. Teadmiste, väärtushinnangute ja praktiliste oskuste omandamine ja arendamine toimub kogu kooli õppe-kasvatustsükli, kooli ja kodu koostöö ning õpilase vahetu elukeskkonna ühistoime tulemusena. Õppekava käsitleb õppimist väljundipõhiselt, muutusena õpilase või õpilaste käitumisvõimes, mis tähendab konkreetsemalt oskuste, teadmiste, vilumuste ja väärtushinnangute omandamist, mis on igapäevaelus toimetulekuks vajalikud (Põhikooli riiklik õppekava, 2010).

Uued Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikud õppekavad pööratakse oluliselt suuremat tähelepanu väärtustele, väärtuskasvatusele ning väärtuste kujundamisele. Selle kohaselt kool peaks kindlustama põhiliste väärtushinnangute kujunemise, et õpilane mõistaks oma tegude aluseks olevaid väärtushinnanguid ja tunneks vastutust oma tegude tagajärgede eest. Koolis tuleks luua alus ise enda määratlemisele eneseteadlikku isiksusena, perekonna, rahvuse ja ühiskonna liikmena, kes on eneseteadlik ja suhtub sallivalt ning avatult maailma ja inimete mitmekesisusse (Põhikooli ..., 2010).

Väärtusi on üritatud esile tõsta enamike läbivate teemade puhul. Keskkonna ja jätkusuutliku arengu juures peaksid õpilased väärtustama bioloogilist ja kultuurilist mitmekesisust, kodanikualgatuse ja ettevõtlikkuse juures ühiselu demokraatlikku korraldust, koostööd, kodanikualgatust, vabatahtlikkusel põhinevat tegutsemist ning konfliktide rahumeelset lahendamist. Kultuurilise identiteedi juures tuleks väärtustada oma ja teiste

kultuuride pärandit ja eripära. Tervise ja ohutuse juures terviseteadlikkuse arenemist, sealhulgas oma tervise ja turvalise käitumise väärtustamist. Tundma õppida ja väärtustada liikluse ning ohutuse reeglitest tulenevaid õigusi, kohustusi ja vastutust. Üheks läbivaks teemaks on veel "väärtused ja kõlblus." Selle teema käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid ega jää ükskõikseks kui neid eiratakse, ning sekkub vajadusel. Õpilasi tuleks suunata tunnustama ja analüüsima kõlblisi norme ja väärtusi. Arutlema ja juhinduma oma käitumises neist põhimõtetest (Põhikooli ..., 2010).

Kuid väärtustest rääkimisest ainuüksi ei piisa.

On ju tõestatud, et lapsed õpivad käituma teisi jälgides ning imiteerides. Kõigi hoiakute ja väärtuste kujunemise alus on just imiteerimine või sotsiaalne õppimine. Õpetajate ja vanemate kiitusel ja karistusel on laste käitumisele minimaalne mõju (Lindgren, Suter 1994). Kodus mõjutab last kõige rohkem vanemate käitumine ja suhtumine. Koolis mõjutab õpilast kõige rohkem õpetaja. Õpilased omandavad need väärtushinnangud, mida nad iga päev enda ümber toimimas näevad, mitte aga neid, mille vajalikkusest räägitakse (Malmstein, 2004).

Kokkuvõtteks võib öelda, et lapsed on meie tulevik ja selle sõna kõige otsemas mõttes. Seetõttu sõltub meie tulevik meie laste väärtustest, valikutest ja võimalustest. Ent samavõrra sõltub see ka meie endi valikutest, millistes väärtustes me oma lapsi kasvatame, millisteks valikuteks neid julgustame ning milliseid võimalusi neile loome (Vooglaid, 2009).

Väärtused ja kultuur

Väärtushinnangud peegelduvad inimese tegevuses, kuna nendest lähtudes valib ta käitumisviisi. Kuigi inimesed väärtustavad erinevaid asju, leidub ka niisuguseid väärtusi, mille puhul tavaliselt eeldatakse, et kõik inimesed neid tunnustavad – need on üldinimlikud väärtused, näiteks lugupidav suhtumine iseendasse, teistesse ja keskkonda. Lisaks kogemustele vormivad väärtushinnanguid suhtlemine ja kultuuriline taust.

„Inimese laps ei sünni mitte looduse sülle, nagu see kuskil maal tema iseäraliste pinna-, vee- ja kliimaoludega, tema taimkatte ja loomariigiga kujunenud, vaid ilmaoludesse, nagu nad inimese vaimu läbi ümber muudetud, täiendatud ja elamiskohasemaks tehtud. Ta sünnib teatavatesse kultuurioludesse“ (Teder, 2006, lk 17).

Iga rahvuse eneseteadlikkuse alus on tema kultuur. Me kanname endas väärtusi, mille põhjal hindame iga uut kogemust (Väärtused ja kultuur, s.a.). Kuna ühiskond koosneb inimestest, kelle areng on toimunud erinevatel ajajärgudel ja kes sellepärast on omandanud

selle ajastu kultuuri vastavad väärtushinnangud. Väärtused moodustavad ühe osa kultuurist ja ilmnevad inimeste keele, kommunikatsiooni ja tegevuse kaudu (Kraav, 1998).

Et lapsest kujuneks välja ühiskonna täisväärtuslik liige, peab ta omandama kultuuris valitsevad normid, tegevusviisid ja väärtused. Välja peaks kujunema väärtushierarhia (Mäki-Kulmala, 1994). Väärtused võivad ajas muutuda ja areneda, kuid jäävad oma põhiolemuselt ikkagi samaks (Väärtused ja kultuur, s.a.). Rida institutsioone: perekond, kool, kirik ning noorsoo - organisatsioonid hoolitsevad selle eest, et nooremad põlvkonnad võtaksid omaks vanemate põlvkondade väärtushinnangud (Mäki-Kulmala, 1994). Nii püsivad vaimsed väärtused, areneb kultuur ja tekib ka teistel võimalus oma juurte juures püsida. Mida tugevam on kultuur ja mida kultuursem rahvas, seda lihtsam on teisi kultuure tundma õppida ja erinevuste taga ühisosi näha (Väärtused ja kultuur, s.a.).

Uue põlvkonna sotsialiseerimine rajaneb Eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ühiseväärtuste ning maailma teaduse ja kultuuri põhisaavutuste edastamisel. Põhiharidus kindlustab Eesti ühiskonna jätkusuutliku sotsiaalse, majandusliku, kultuurilise ja ökoloogilise arengu, andes algse ettevalmistuse uue põlvkonna integreerimiseks sellega (Põhikooli riiklik ..., 2010).

Ülevaade uurimustest

Eestis on väärtushinnangute alaseid uurimusi tehtud 1920-ndatest alates. Peamiselt on keskendutud laste ja noorte tulevikuplaanidele, õpingutele ja vabale ajale (Pilli & Maandi, 1998).

Alljärgnevalt on kokkuvõtlikult ja üldistatuna toodud mõnede uuringute tulemused.

J. Saarniit (1995) kirjeldab oma pikemaajalise uurimuse tulemusi teoses „Eesti noorte väärtushinnangud läbi aegade,“ keskendudes õppimise ja tööga seotud väärtustele. Samal ajal ilmus ka J. Orni (1995) koostatud kogumik „Eesti põhikooli lõpetaja ja tema eakaaslane teistes riikides,“ kus võrreldakse üheksa riigi 14-16 aastaste noorte hinnanguid eri tegevusvaldkondadele, eeskujusid, eluprobleeme ja tulevikuplaane.

Marika Säre (1998) on uurinud väärtushinnanguid on Tartu Õpetajate Seminari õpilaste seas. Ka tema keskendub elus edasijõudmise, tulevase töö, erinevate iseloomuomaduste ja elu õnnelikkuse teemadele.

Eesti elanikkonna väärtushinnanguid 1993. ja 1998. aastal on uurinud M. Arvist ja E. Heinla. Võrdlevas analüüsis püstitakse küsimus: kuivõrd on stabiliseeruv ühiskondlikus situatsioonis (elanikkonna kihistumine ja jätkuv erasektori kasv, muutused omandisuhetes ning tööturul jne) mõjutanud elanikkonna väärtushinnanguid (Arvist & Heinla, 2001)?

Eesti noorte eetilisi väärtusi on uurinud E. Pilli ja E. Maandi 1997-1998 aastal. Nemad püüavad anda ülevaate väärtuste olemusest ja nende kujunemisest. Selle tulemuse järgi iseloomustab Eesti noori oma sõpradest hoolimine ja abivalmidus, õppimise ja hariduse tähtsustamine. Elu võtmisega seotud küsimustesse suhtumine näitas, et inimelu väärtus pole eriti kõrge ja seksuaalmoraali puudutavad küsimused väljendavad suhteliselt vabameelseid hoiakuid (Pilli & Maandi, 1998).

O. Sepp on oma töös „Gümnasistide väärtushinnangud ja kodanikuhoiakud“ uurinud eesti ja vene noorte inimlikke väärtusi. Mõlema õppekeelega noored pidasid inimlikest väärtustest kõige olulisemaks ausust ja sallivust. Vene noored väärtustasid enam tööarmastust, säästlikkust ja sallivust, eesti gümnasistid aga viisakust, seaduskuulekust ning omakasupüüdmatust (Sepp, 2008).

Eesti ja Soome üliõpilaste väärtushoiakuid on uurinud Mare Leino. Oma uurimuses toob ta kooli, õppimise ja sõprade kohapealt välja, et eestlastele on kool suhtlemiskohana olulisem kui soomlastele. Põhjanaanabrid tähtsustavad kooli rolli ilusa tuleviku tagajana eestlastest ligi kolmandiku võrra rohkem. Ka teadmised on neile pigem vahendiks, mis aitavad elus toime tulla kui väärtuseks iseenesest. Eestlased väärtustavad sõpru vaba aja veetmisel; ka kooli kontekstis tähtsustasid nad suhtlemist. Soomlastele on olulisem sõpradelt saadav abi ning otsene kasu, samuti usaldus ja positiivsed emotsioonid. Soome noored peavad kooliharidust oluliseks kaasavaraks; sõbrad on neile tähtsad abi/kasu tõttu – st vahendiväärtus ilmneb mitmes aspektis (Leino, 2007).

Teismeliste kasvatuslikke ja kultuurilisi väärtusi on uurinud C. Simmons (1999). Uurimusest võttis osa 89 Saudia-Araabia, 96 Inglise ja 126 Ameerika teismelist, keskmises vanuses 15 aastat. Uurimuse peamine eesmärk oli teada saada kolmes erinevas kultuuris elavate teismeliste mõtteid ja tundeid nende elu tähtsates aspektides nende endi hinnangute alusel. Kõigis kolmes kultuuris seati esikohale sõbrad ja teisele kohale perekond. Inglise ja ameeriklastele olid veel olulised füüsilised ja materiaalsed väärtused, rõõmsameelsus/huumorimeel, akadeemiline võimekus/läbipõrumine. Saudia-Araablastele oli aga üks olulisemaid väärtusi usk. Hedonism oli aga üks vähem väärtuslikke väärtustüüpe.

Eestlaste väärtusi on uuritud korduvalt ja mitmel juhul on kasutatud Shalom Schwartzi meetodikat. Järgnevalt peatun neist mõnel.

Teismeliste väärtusi on uurinud H. Krips, P. Luik, H. Kukemelk, M. Taimalu (2009). Nende poolt läbi viidud uurimuse eesmärgiks oli teada saada, milliseid väärtusi peavad tähtsaks õpilased. Milline väärtuste struktuur on iseloomulik põhikooli ja gümnaasiumi õpilastele ning kas on erinevusi poiste ja tüdrukute, põhikooli ning gümnaasiumi õpilaste

vahel. Õpilastele esitati loetelu 16 väärtusest, mille nad pidid reastama enda jaoks tähtsuse järjekorras. Kõige tähtsamateks peeti järgmisi väärtusi: omada sõpru, ausus, teiste inimeste austamine (lugupidamine) ja teadmised. Väärtuste hierarhia alumisse otsa paigutati kõrge positsioon ühiskonnas, jõukus ja moekad riided.

1992. aastal viidi läbi uuring Universal Values in Estonia, Finland and Sweden (Verkasalo, Daun & Niit, 1994), kus osales Eestist 234 üliõpilast. Tulemustest selgus, et üksikväärtustest olid eesti noortel tähtsaimad tervis, intelligentsus, tõeline sõprus, vabadus, sõltumatus, küps armastus, perekonna turvalisus ja vähemtähtsad pühendumine, leppimine oma kohaga elus, vaga, sotsiaalne võim ja kuulekus. Kõige olulisem väärtusrühm (Schwartzi järgi) oli seega enesemääratlemine – vastandina sõltuvus. Ka heasoovlikkus (tõeline sõprus ja küps armastus) oli eesti noorte jaoks kõrge väärtusgrupp, mida põhjendatakse Eesti konservatiivse kultuuriruumiga. Kõige vähem väärtuslik väärtusgrupp oli aga traditsioonid.

1999. aastal läbi viidud uurimuses (Niit 2002) osales kokku 245 üliõpilast. Üksikväärtuste pingerea eesotsas olid tervis, perekonna turvalisus, vabadus, tõeline sõprus, küps armastus. Pingerea lõpus vagadus, leppimine oma kohaga elus, vähenõudlikkus, sotsiaalne võim, kuulekus. Seega eelistati eelkõige turvalisuse, heasoovlikkuse ja hingelisusega seotud üksikväärtusi ning väheolulisteks peeti traditsiooni väärtustüübi väärtuseid.

Uurimus “Uue põlvkonna väärtushinnangud Eestis, Soomes ja Venemaal” (Kraav, 2008) põhineb Jyväskylä ülikoolis läbiviidud suuremal uuringul. Eesti noorte väärtuste hierarhia tipus on eelkõige sotsiaalsed ja eetilised väärtused. Samuti on väga oluline turvalisusega seotud ning eneseteostuslikud väärtused. Tagasihoidlikumale kohale jäävad aga esteetilised ja usulised väärtused. Artiklist selgub ka, et võrreldes varasemate uuringutega on noored hakanud kõrgemalt hindama hedonistlikke väärtusi. Üksikväärtuste hierarhias olid Eesti noortel tähtsuse järjekorras sõprus, puhtus, perekond, tervis, huumorimeel, õiglus ja võime jääda iseendaks.

Vaadeldud seniste uurimuste andmetel mahuvad pea kõiki uurimusi läbivalt Eesti noorte olulisemate üksikväärtuste esikümnesse sellised väärtused nagu sõprus, tervis, perekond, armastus, vabadus - nende sõnastus ja järjestus küll erinevates uurimustes kergelt varieerub, kuid on siiski kindlalt esindatud. Kõige vähemolulisemate väärtuste seas on traditsioonid ning ka võimu väärtustüüp.

Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

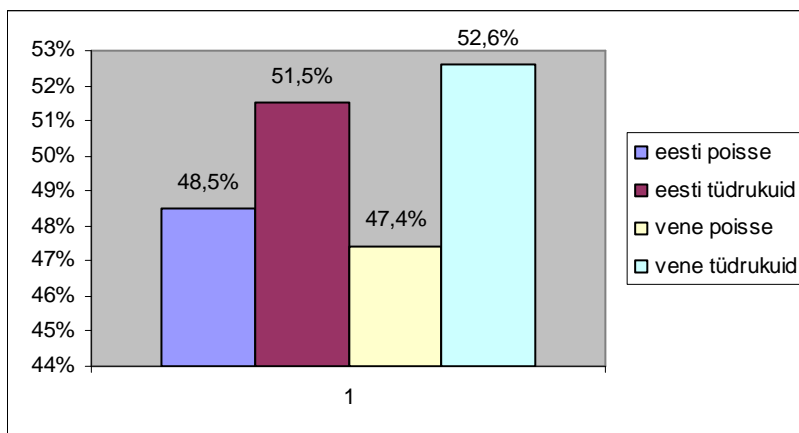
Käesoleva empiirilise uurimuse eesmärk oli võrrelda eesti ja vene rahvusest põhikoolis käivate õpilaste väärtusi nende endi hinnangute alusel.

Vastavalt teoreetilises osas väljatoodud kirjandusele ja varasematele uurimustulemustele püstitati järgmised hüpoteesid: 1) Eesti koolide õpilased peavad vene koolide õpilastest tähtsamaks sotsiaalseid väärtusi (Kraav, 2008). 2) Vene noored peavad eesti noortest tähtsamaks turvalisusega seotud väärtusi (Kraav, 2008). 3) Vene noored väärtustavad võimuga seotud väärtusi rohkem kui eesti noored (Kraav, 2008).

Meetoodika

Valimi kirjeldus

Käesoleva uurimuse valimi moodustasid eesti koolides ja vene koolides õppivad põhikooli õpilased vanuses 11-16 aastat. Uurimuses osalenud koolid valiti mugavusvalimi põhimõttel kokku neljast linnakoolist: Ida-Virumaalt ja Jõgevamaalt. Ida-Virumaalt võttis uurimusest osa 2 kooli (sh 1 vene kool ja 1 eesti kool) ja Jõgevamaalt 2 kooli (sh 1 eesti kool ja 1 vene kool) Õpilaste grupid komplekteerisid koolis töötavad õpetajad või õppealajuhatajad vastavalt tunniplaani võimalustele. Küsitluses osales kokku 201 õpilast (nendest 100 olid poisid ja tüdrukuid oli 101). Kogu valimist oli eesti koolide õpilasi 111 ja vene koolist 90. Järgnevalt sai uuringu usaldusväärse hulgast elimineeritud need vastajad, kes olid oma rahvuseks märkinud üheaegselt nii eestlane kui ka venelane. Selle tulemusena jäi alles 181 vastajat, kellest 103 olid eestlased ja 78 venelased. Vastajatest 51,9% moodustasid tüdrukud ja 48,1% poisid. Järgnevalt vaadeldakse vastajate jaotumist lähtuvalt rahvusest ja soost (joonis 1).

Joonis 1. Õpilaste rahvuslik ja sooline jaotuvus protsentides.

Keskmine vanus õpilastel oli 13,03 aastat (sd = 1,27).Uurimuses osalenud õpilased jagunesid koolide ja vanuste lõikes vastavalt tabelis 1 toodule.

Tabel 1. Uuritavate jaotus koolide ja vanuse lõikes

Vanus	11	12	13	14	15	16
Vene koolist	2	29	14	17	19	0
Eesti koolist	14	29	29	15	10	2
Kokku	16	58	43	32	29	2

Mõõtmisvahendid

Andmekogumismeetodina kasutati ankeeti, mille on koostanud C. Simmons (Simmons, 1999) ning eesti keelde tõlkinud ja kohandanud töö autor. Töö autor on omalt poolt lisanud kaks küsimust (14 ja 15 küsimus). Struktureeritud ankeet koosnes kokku 15 avatud küsimusest (lisa 1). Kolme esimese küsimusega sooviti teada uuritavate taustaandmeid: vanust, sugu ja rahvust. 4.-7. küsimusega püüti teada saada, mida õpilased väärtustavad. 14. küsimusega sooviti teada, mida väärtustavad noored praegu ehk siis mida nad peavad elus praegu endale kõige väärtuslikumaks ja 15. küsimusega seda, mida nad arvavad end väärtustavat kümne aasta pärast. Kaks viimast küsimust on autori enda lisatud.

Protseduur

Ankeedi valiidsuse suurendamiseks viis autor läbi pilootuuringu, et selgitada välja vastamiseks kuluv orienteeruv aeg, kontrollida küsimuste eakohasust ja mõistetavust. Eeluuringu tulemusel täpsustati osade küsimuste sõnastust.

Uurimus ise viidi läbi 2010. aasta oktoobris Jõgevamaal ja novembrist detsembrini Ida-Virumaal. Uurimuses osalemine oli nii vene kui ka eesti koolide õpilastele vabatahtlik ja noorukitelt küsiti nõusolek osalemiseks. Enne ankeedi täitmist selgitati õpilastele lühidalt uurimuse eesmärki ja rõhutati, et andmeid kasutatakse ainult uurimustöö huvides. Samuti rõhutas autor, et õigeid ja valesid vastuseid ei ole ning kui õpilane soovib, siis ta võib jätta küsimusele vastamata. Ankeetide täitmine toimus grupiviisiliselt koolitundide ajal. Keskmiselt kulus küsimustele vastamiseks 20 minutit. Katseisikud valiti lähtuvalt põhimõttest, et umbes pooled vastajatest oleksid eesti koolidest ja pooled vene koolidest. Uurimuse viis läbi töö autor. Valimisse sattusid kõik sobivas vanuses õpilased, kes viibisid uurimuse läbiviimise päeval koolis ja olid nõus uurimusest osa võtma.

Andmetöötlusmeetodid

Tegu on kvantitatiivse andmeanalüüsiga. Andmed sisestati andmetöötlusprogrammi MC Exel ja töödeldi programmiga SPSS 17.0 for Windows. Kasutati kirjeldavat statistikat – protsentjaotused, summaarsed punktid (14. ja 15. küsimuses). Vene ja eesti koolide õpilaste tulemuste võrdlemiseks kasutati χ^2 -testi.

Kuna 4.-7. küsimuse puhul oli tegu avatud küsimustega, millele uuritavad andsid vabas vormis vastuseid, siis vastuste sisu alusel moodustati kategooriad. Moodustati 22 kategooriat neis küsimustes esiletoodud vastuste põhjal: neist üheksa (heasoovlikus, konformsus, traditsioonid, turvalisus, saavutus, võim, hedonism, kõikehaaravus ja enesemääratlemine) kuuluvad Schwartzi väärtustüüpidesse (Schwartz, 1994). Rõõmsameelsus/huumorimeel, akadeemiline võimekus, akadeemiline läbipõrumine, materiaalsed väärtused, sotsiaalsed- ja füüsilised väärtused kuuluvad Simmonsi väärtustüüpidesse (Simmons, 1999). Vitaalsed väärtused on üle võetud Ahlmanilt (1939, viidatud Tiko, 1997) ja kuus kategooriat loodi ise (negatiivsed iseloomuomadused, negatiivne käitumine, õnnetus, lemmikloom, konkreetne reaalne inimene, muu), kuna teatud väärtusi ei õnnestunud olemasolevate kategooriate alla paigutada. Väärtuse kuuluvust teatud väärtustüüpi kajastab lisa 3.

Kahe viimase küsimuse puhul anti esiletoodud väärtustele (paluti nimetada) punkte 1 kuni 5, kusjuures esimesena nimetatud väärtus sai 5 punkti, teisena nimetatud 4 punkti jne. Lõpuks need punktid summeeriti, et saada ülevaade olulisematest esiletoodud väärtustest.

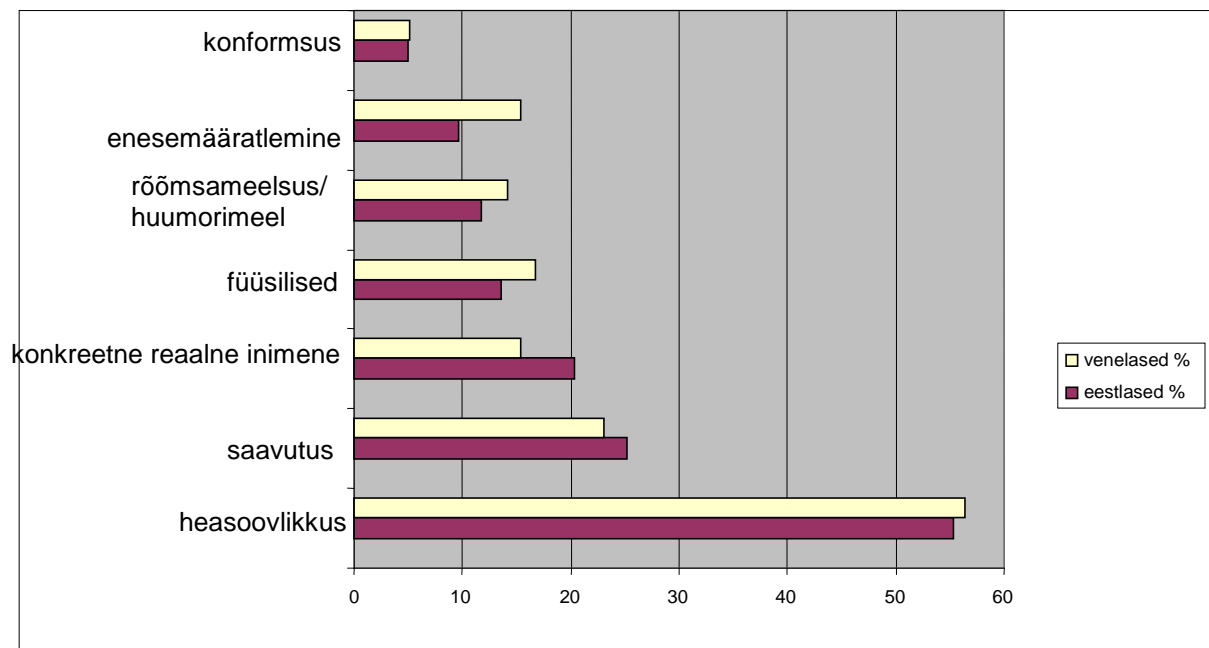
Tulemused

Käesolevas peatükis on võrreldud eesti ja vene noorte poolt esile toodud väärtusi. Tulemused esitatakse küsimuste (4. ja 5.; 6. ja 7.; 10. ja 11.; 12. ja 13.) vastandpaaridena, kuna nende puhul on tegu sarnasel teemal positiivset ja negatiivset poolt avavate küsimustega.

Esmalt soovis töö autor teada saada, *missuguse inimesega soovitaks kõige rohkem sarnaneda*. Üldvalimis (N=181) esimesele kohale seati heasoovlikkus (nt Ma tahaksin sarnaneda hea ja sõbraliku inimesega.) 55,8%, sellele järgnesid saavutus (nt Kes õpib väga hästi.) 24,3%, konkreetne reaalne inimene (nt Ma tahaks kõige rohkem sarnaneda oma õega.) 18,2% füüsilised väärtused (nt Ilus olla.) 14,9%, rõõmsameelsus/huumorimeel (nt Ma tahaksin sellisele inimesele, kes on rõõmsameelne ja vaimukas.) 12,7 %, enesemääratlemine (Ise enda moodi.) 12,2% ja konformsus(viisakas) 5%.

Jaotuse võrdlemisel χ^2 -testiga selgus, et nende tulemuste osas rahvuste vahel olulisi

erinevusi ei esinenud (vt lisa 2, tabel 1). Esimesele kohale seadsid heasoovlikkuse 55,3 % eestlastest ja 56,4% venelastest. Teisele kohale seadsid 25,2 % eestlastest ja 23,1 % venelastest saavutuse. Kolmandale kohale seadsid õpilased konkreetse reaalse inimese 20,4% eestlastest ja 15,4% venelastest. Neljandal kohal olid füüsilised väärtused 13,6% eestlase ja 16,7 % venelase seisukohalt. Viienda koha saavutas rõõmsameelsus/huumorimeel 11,7% eestlaste ja 14,1% venelaste seas. Kuuendale kohale jäi enesemääratlemine 9,7 % eestlase ja 15,4 % venelase seas. Seitsmendale kohale jäi konformsus 4,9% eestlase ja 5,1% venelase seas (Joonis 2).

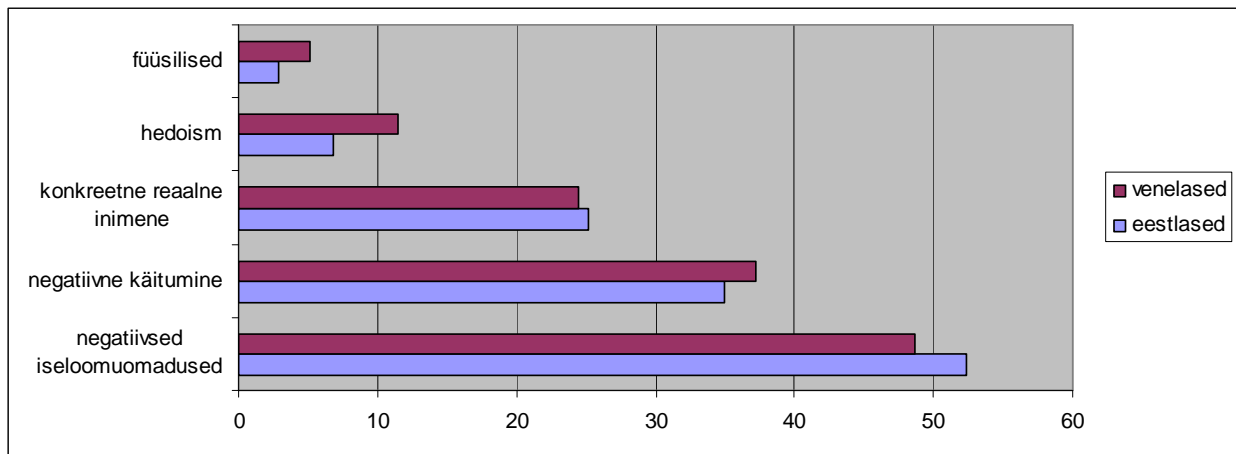

Joonis 2. Eesti ja vene noorte väärtuste võrdlus protsentides, missuguse inimesega soovitaks kõige rohkem sarnaneda.

Järgnevalt soovis töö autor teada saada, *missugusele inimestele ei soovita sarnaneda*. Esimesele kohale seati negatiivsed iseloomumadused (õela ja vastiku) 50,8%, sellele järgnesid negatiivne käitumine (Keegi, kes ropendab ja käitub teistega ülbel.) 35,9%, konkreetne reaalne inimene (Ma ei tahaks olla ühe klassikaaslase moodi.) 24,9%, hedonism (Kes pidutseb ja joob.) 8,8% ja füüsilised väärtused (Koleda inimese moodi) 3,9%.

Jaotuse võrdlemisel χ^2 -testiga selgus, et nende vastuste osas rahvuste vahel olulisi erinevusi ei esinenud (vt lisa 2, tabel 2). Esimesele kohale seadsid negatiivsed iseloomumadused 52,4 % eestlastest ja 48,7% venelastest. Teisele kohale seadsid negatiivse käitumise 35 % eestlastest ja 37,2 % venelastest. Kolmandale kohale seadsid muu 25,2% eestlastest ja 24,4% venelastest. Neljandal kohal oli hedonism 6,8% eestlase ja 11,5 % venelase seisukohalt. Viienda kohale jäid füüsilised väärtused 2,9% eestlaste ja 5,1%

venelaste seas (Joonis 3).

Joonid 3. Vastajate, eesti ja vene noorte väärtuste võrdlus protsentides, missugusele iseloomuga inimestele ei soovita sarnaneda.

Järgnevalt uuriti *missuguste inimestega koos olles on noored kõige õnnelikumad*. 71,8% eestlast ja 70,5 venelast seadsid esikohale heasoovlikkuse (Lahke ja sõbraliku inimesega.). 24,3% eestlast ja 56,4% venelast seadsid teisele kohale sotsiaalsed väärtused (tuttavad ja sugulased), 21,4% eestlast ja 6,4% venelast seadsid kolmandale kohale rõõmsameelsuse (Lõbusa ja rõõmsameelse.). Neljandale kohale seadsid 4,9% eestlast füüsilised väärtused (Ilusate ja sportlikke inimestega.) ning 2,6% venelast kõikehaaravuse (Tarkade inimestega.). Viiendale kohale seadsid 1,9% eestlastest hedonismi (Õnnelike inimestega.) ning kuuendale kohale lemmiklooma (Oma lemmikloomaga.) 1%. Viiendale ja kuuendale kohale võrdselt seadis 1,3% venelane hedonismi ja lemmiklooma. Viimasele kohale jäid eestlaste seas kõikehaaravus ja venelaste seas füüsilised väärtused, mis ei kogunud vastavalt rahvusele ühtegi häält. Nagu tabelist (vt tabel 2) võib näha, siis heasoovlikkuse, kõikehaaravuse, hedonismi ja lemmiklooma osas rahvusest sõltuvalt olulisi erinevusi ei leidunud. Tabelist nähtub aga, et oluline erinevus esines hinnangutes füüsilistele väärtustele ($p < 0,05$), rõõmsameelsusele ($p < 0,05$) ning sotsiaalsetele väärtustele ($p < 0,01$). Sealjuures selgus, et eesti noored väärtustavad füüsilisi väärtusi ja rõõmsameelsust rohkem kui vene noored. Samas aga vene noored väärtustavad sotsiaalseid väärtusi rohkem kui eesti noored.

Tabel 2. χ^2 -testi tulemused väärtuste puhul, missuguste inimestega koos olles on noored kõige õnnelikumad.

väärtused	eestlasi %	venelasi %	χ^2	p
Heasoovlikus	71,8	70,5	0,38	0,85
Kõikehaaravus	0,0	2,6	2,67	0,10
Füüsilised väärtused	4,9	0,0	3,89	0,05
Hedoism	1,9	1,3	0,12	0,73
Rõõmsameelsus	21,4	6,4	8,95	0,01
Sotsiaalsed väärtused	24,3	56,4	19,44	0,00
Lemmikloom	1,0	1,3	0,04	0,84

Vastandina eelmisele küsimusele, küsiti õpilastelt ka, *missuguste inimestega koos olles tunnevad õpilased ennast kõige õnnetumalt*. Tabel 3 kajastatud tulemustest on näha, et eestlastest 50,2% ja 48,7% venelastest seadsid esikohale negatiivse käitumise (Nende inimestega, kes narrivad ja kiusavad.). 27,2% eestlastest ja 41% venelastest seadsid teisele kohale negatiivsed iseloomuomadused (Ebaviisakad ja ülbed.). 24,3% eestlastest ja 12,8% venelastest seadsid viimasele kohale konkreetne reaalne inimene (vennaga). Nagu tabelist võib näha, siis negatiivse käitumise osas rahvuslikke erinevusi ei leidunud. Küll aga peavad venelased negatiivseid iseloomuomadusi ($p < 0,05$) selle küsimuse puhul oluliselt tähtsamaks kui eestlased. Eestlased väärtustavad aga konkreetse reaalse inimesega sarnanemist rohkem kui venelased ($p < 0,05$).

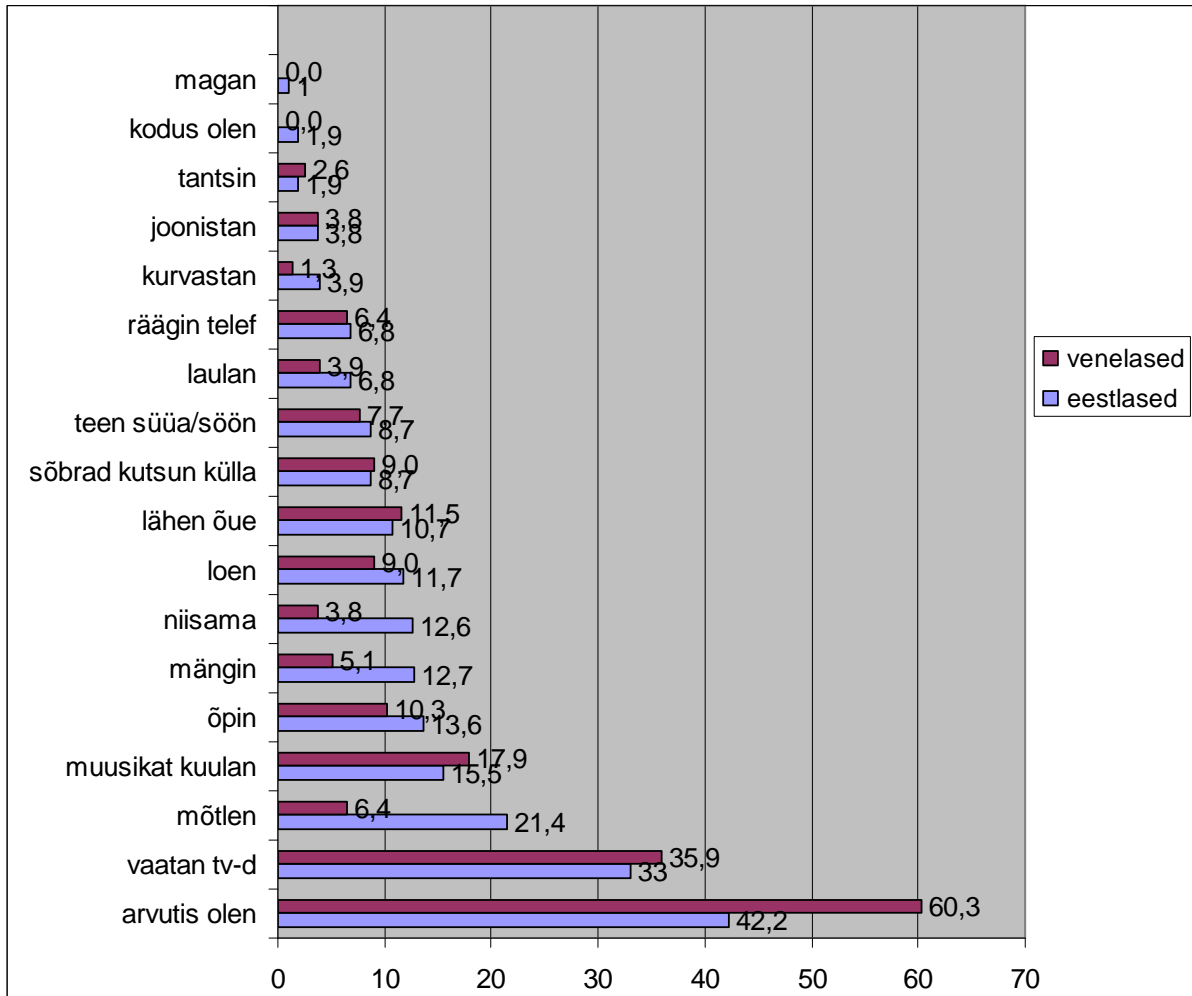
Tabel 3. χ^2 -testi tulemused väärtuste puhul, missuguste inimestega koos olles tunnevad õpilased ennast kõige õnnetumalt.

väärtused	eestlaste %	venelaste %	χ^2	p
negatiivsed iseloomuomadused	27,20	41,00	3,92	0,05
negatiivne käitumine	50,20	48,70	0,55	0,81
konkreetne reaalne inimene	24,30	12,80	3,73	0,05

Õpilastelt küsiti ka, *mida nad teevad siis, kui nad on üks*. Kõige enam meeldib eesti noortele üks olles arvutis olla (42,2%), telekat vaadata (33 %), mõelda (21,4%). Pingerea lõppu jäävad joonistamine (3,8%), tantsimine ning kodus olemine (1,9%) ja magamine (1%).

Vene noored eelistavad sama moodi kõige enam arvutis olemist (60,3%) ja teleka vaatamist (35,9%), aga nendele järgnevad muusika kuulamine (17,9%) ja õues käimine (11,5%). Pingerea lõppu jäävad tantsimine (2,6%), kurvastamine (1,3%) ja magamine ning kodus olemine mõlemad (0 %) (vt joonis 4).

Statistiliselt oluline erinevus esines arvutis olemise ($p<0,05$), niisama olemise ($p<0,05$) ja mõtlemise ($p<0,01$) vahel (Lisa 2, tabel 3). Eesti noored väärtustavad vene noortest rohkem mõtlemist ja niisama olemist. Vene noored väärtustavad eesti noortest rohkem arvutis olemist.

Joonis 4. Eesti ja vene noorte vastuste jaotus protsentides tegevustele, millega nad tegelevad üksi olles.

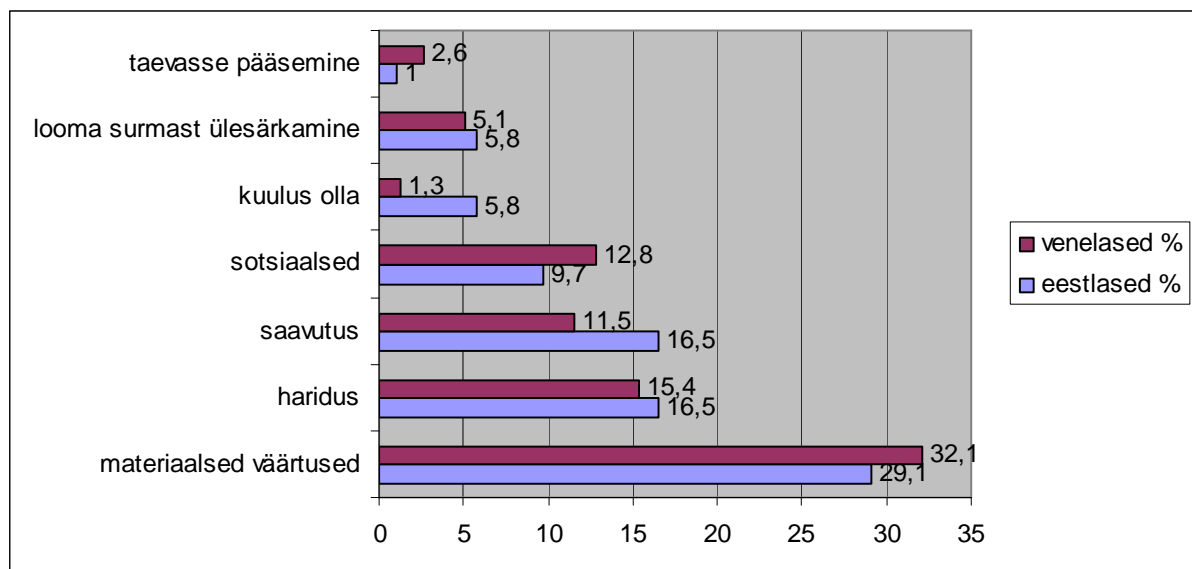
Küsimusele: „Mis on sinu jaoks kõige tähtsam elus?” jaotusid põhikooli õpilaste vastused kogu valimi lõikes järgmiselt: 66,9% vastajatest peab kõige olulisemaks turvalisust (nt tervis ja perekond), sellele järgnevad heasoovlikus (nt sõbrad) (43,6%), saavutus (haridus, töö) (32,6%), sotsiaalsed väärtused (nt Minu grupp.) (7,2%), lemmikloom (nt koer) (5%), traditsioonid (nt jumal) (2,2%) ja hedonism (nt See, et ma oleksin õnnelik.) (1,7%).

Traditsioonide, saavutuste, hedonismi ja sotsiaalsete väärtuste vahel rahvusest lähtuvalt erinevusi ei esine (vt lisa 2, tabel 4). Statistiliselt oluline erinevus esines heasoovlikkuse ($p<0,01$), turvalisuse ($p<0,05$) ja lemmiklooma ($p<0,05$) vahel. Kõike neid väärtusi peavad eesti koolide noored enda jaoks olulisemaks kui vene noored (vt tabel 4).

Tabel 4. Väärtustüüpide järjestused koguvalimi, eestlaste ja venelaste puhul kõige tähtsamale elus.

jrk	väärtuste järjestus koguvalimis	väärtuste järjestus eestlastel	väärtuste järjestus venelastel
1	turvalisus	turvalisus	turvalisus
2	heasoovlikus	heasoovlikus	saavutus
3	saavutus	saavutus	heasoovlikus
4	sotsiaalsed	lemmikloom	sotsiaalsed
5	lemmikloom	sotsiaalsed	traditsioonid
6	traditsioonid	hedonism	hedonism
7	hedonism	traditsioonid	lemmikloom

Lastelt küsiti ka, et *mis on parim asi, mis võib juhtuda*. Põhikooliõpilased koguvalimi lõikes nimetasid esmajoones materiaalseid väärtusi (nt Kui ma võidaksin miljoni.) - 30,4 % vastajatest, sellele järgnevad haridus (nt Saada hea haridus.) (16 %), saavutusvajadus (nt Saada hea töö.) (14,4%), sotsiaalsed väärtused (nt Leida uusi j uusi sõpru.) (11%), oma lemmiklooma surmast ülesärkamine (5,5%), kuulus olla (nt Saada kuulsaks.) (3,9%) ja taevasse pääsemine (1,7%). Jaotuse võrdlemisel χ^2 -testiga selgus, et selles osas rahvuste vahel olulisi erinevusi ei esinenud (vt lisa 2, tabel 5).

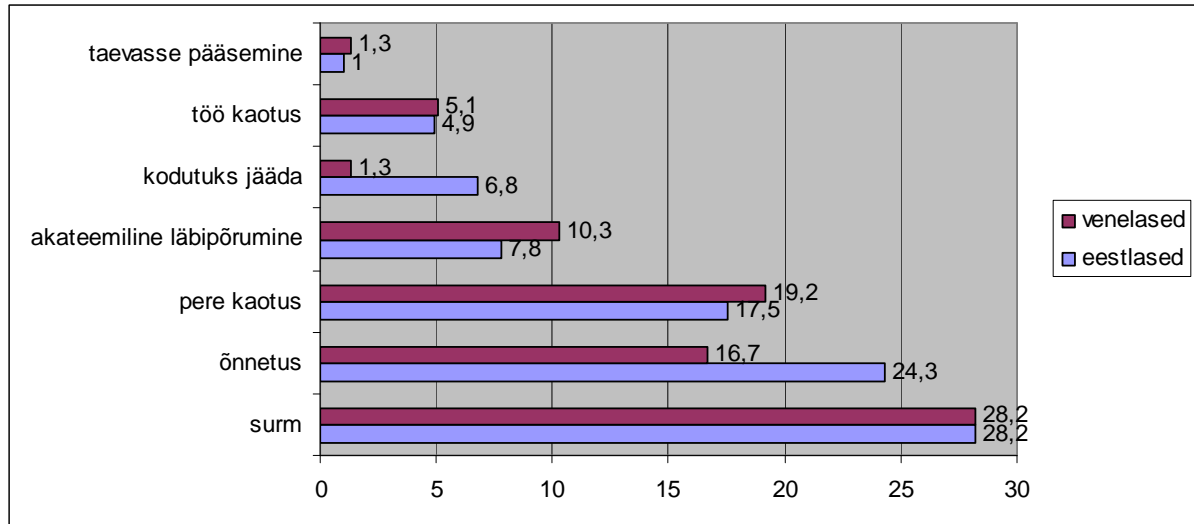

Joonis 5. Eesti ja vene noorte vastuste jaotus protsentides parimale asjale, mis võib juhtuda.

Vastandlikuna eelmisele küsimusele oli palutud mõelda ka *kõige hullemale asjale, mis*

võib juhtuda (vt joonis 6). Kõige hullemaks peavad põhikooli õpilased esmajoones surma 28,2% vastajat, sellele järgnevad õnnetus (nt. käeluu murdmine.) (21%), pere kaotus (18,2%), akadeemiline läbipõrumine (nt Istuma jäämine.) (8,8%), töö kaotus (5%), kodutuks jääda (4,4%), taevasse mitte pääsemist (1,1%). Jaotuse võrdlemisel χ^2 -testiga selgus, et selles osas rahvuste vahel olulisi erinevusi ei esinenud (vt lisa 2, tabel 6).

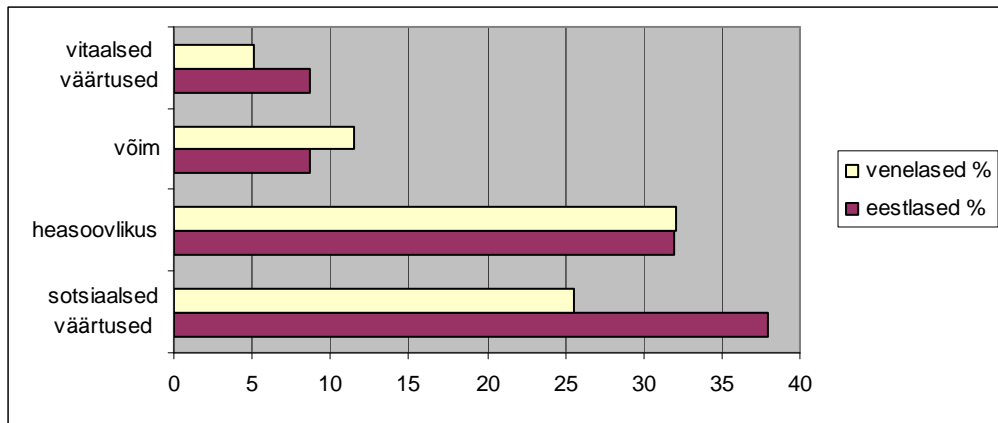

Joonis 6. Eesti ja vene noorte vastuste jaotus protsentides kõige hullemale asjale, mis võib juhtuda.

Järgnevalt vaadeldakse väärtuste jaotuvust rahvuslikust aspektist. Eesti noored seadsid esimestele kohtadele surma (28,2%) ja õnnetuse (24,3%) ning viimasele töö kaotus (4,9%). Vene noored seadsid sammuti esikohale surma (28,2%), kuid sellele järgnesid pere kaotus (19,2%) ning viimaseks jäi (1,3 %-ga) kodutuks jäämine ja taevasse pääsemine (vt joonis 6).

Õpilastelt küsiti ka *nende jaoks parima ja halvima asja kohta elus*.

Parimaks asjaks elus peavad põhikooliõpilased sotsiaalseid väärtusi (32,6%) ja heasoovlikkust (32%). Esimesel kohale seadsid eestlased sotsiaalsed väärtused (nt sugulased) (37,9%) ja venelased heasoovlikkuse (nt armastus) (32,1%). Teisele kohale vastupidiselt eestlased heasoovlikkuse (nt sõprus) (32%) ja venelased sotsiaalsed väärtused (nt lähedased inimesed) (25,6%). Kolmandale ja neljandale kohale jäid eestlaste seisukohalt võrdselt võim (rikkaks saada) (8,7%) ning vitaalsed väärtused (nt elu) (8,7%). Venelased paigutasid kolmandale kohale võimu (11,5%) ja neljandale kohale vitaalsed väärtused (5,1%). Jaotuse võrdlemisel χ^2 -testiga selgus, et selles osas rahvuste vahel olulisi erinevusi ei esinenud (vt lisa 2, tabel 7).

Joonis 7. Vastajate, eesti ja vene noorte väärtuste võrdlus protsentides parima asja kohta elus.

Halvimaks asjaks elus peeti turvalisuse puudumist (63,5%), konformsuse puudumist (14,3) ja kõikehaaravuse puudumist (11 %). Turvalisuse puudumine (nt Et mul pole isa.) oli esikohal (58,3%) eestlastest ja (70,5%) venelastest (nt Pere kaotus.). Teisele kohale paigutasid 20,4 % eestlastest konformsuse puudumise (nt Ei austata oma vanemaid.) ja 10,3% venelastest kõikehaaravuse puudumise (nt. Kaotada kõik oma sõbrad.). Viimasele kohale paigutasid 11,7% eestlastest kõikehaaravuse puudumise (nt. Maailmas on nii palju kurja.) ja 6,4% venelastest konformsuse puudumise (nt. ebaviisakus). Statistiliselt oluline erinevus esines konformsuse ($p < 0,01$) suhtes, kus eestlased nimetavad halvima asjana elus konformsuse puudumist rohkem kui venelased (tabel 6).

Tabel 6. χ^2 -testi tulemused üksikväärtuste puhul halvima asja kohta elus.

väärtused	eestlased %	venelased %	χ^2	p
Turvalisus puudumine	58,3	70,5	2,88	0,09
Konformsuse puudumine	20,4	6,4	7,05	0,01
Kõikehaaravuse puudumine	11,7	10,3	0,09	0,77

Viimaseks paluti respondentidel *reastada enda jaoks kõige tähtsamad viis väärtused nüüd ja hüpoteetiliselt 10 aasta pärast.*

Järgnev tabel (vt tabel 7) kirjeldab väärtuste järjestust eesti ja vene respondentide puhul, samuti koguvalimi järgi. Viimase puhul on olulisemaks väärtustüübiks turvalisus (sai summeeritult kokku 693 punkti) (nt. perekond). Teisel kohal on heasoovlikkuse väärtustüüp (nt sõbrad) (470 punkti). Kolmandale kohale paigutati akadeemiline võimekus (nt Kooli lõpetamine.)

(399 punkti). Neljandale kohal on võimuga seonduvaid väärtused (nt raha) (106 punkti). Viiendale kohale jäi lemmikloom (nt kass) (72 punkti).

Tabel 7. Kõige tähtsamate väärtustüüpide järjestused koguvalimi, eestlaste ja venelaste puhul praegusel hetkel viie kõige olulisema väärtuse järjestamisel.

väärtuste järjestus koguvalimis	väärtuste järjestus eestlastel	väärtuste järjestus venelastel
turvalisus	turvalisus	turvalisus
heasoovlikus	heasoovlikus	akadeemiline võimekus
akadeemiline võimekus	akadeemiline võimekus	heasoovlikus
võim	võim	võim
lemmikloom	lemmikloom	vitaalsed
vitaalsed	sotsiaalsed	lemmikloom
sotsiaalsed	vitaalsed	sotsiaalsed
hedonism	hedonism	hedonism
traditsioonid	kõikehaaravus	traditsioonid
kõikehaaravus	traditsioonid	kõikehaaravus

Eestlastest respondentide hinnangud ei erine väga palju koguvalimi keskmistest, järjestuse lõpu osas kuuendal kohal olnud vitaalsed väärtused on vahetuses sotsiaalsetega ja traditsioonid kõikehaaravusega. Samas venelastest vastajate hinnangud erinevad juba pingerea alguses. Nende jaoks on küll ka kõige olulisem väärtus turvalisus, aga sellele järgnevad akadeemiline võimekus, heasoovlikkus ja võim. Võrreldes eestlastega on hierarhias kõrgemal kohal ka vitaalsed väärtused. Vähem olulistena on järjestuses lemmikloom. Statistiliselt oluline erinevus esines eesti ja vene õpilaste vahel vaid võimu osas ja akadeemilise võimekuse osas.

Viimasena sooviti teada saada, mida põhikooli õpilased arvavad ennast väärtustavat kümne aasta pärast. Järgnev tabel (vt tabel 8) kirjeldab väärtuste järjestust eesti ja vene respondentide puhul, samuti koguvalimi järgi. Viimase puhul on olulisemaks väärtustüübiks turvalisus (nt. lapsed) (summaarselt 655 punkti). Teisel kohal on saavutus (nt Saada kirurgiks.) (517 punkti). Kolmandale kohale on heasoovlikkusega (nt. armastus) seonduvaid väärtused (234 punkti). Neljandale kohale paigutati võim (nt jõukus) (233 punkti). Järgnesid vitaalsed väärtused (nt elu) (52 punkti).

Tabel 8. Kümne aasta pärast arvatavate väärtustüüpide järjestused koguvalimi, eestlaste ja venelaste puhul.

väärtuste järjestus koguvalimis	väärtuste järjestus eestlastel	väärtuste järjestus venelastel
turvalisus	turvalisus	turvalisus
saavutus	saavutus	saavutus
võim	heasoovlikus	võim
heasoovlikus	võim	heasoovlikus
vitaalsed	muu	vitaalsed
muu	saotsiaalsed	hedonism
sotsiaalsed	vitaalsed	sotsiaalsed
hedonism	lemmikloom	lemmikloom
lemmikloom	hedonism	muu
kõikehaaravus	kõikehaaravus	traditsioonid
traditsioonid	traditsioonid	kõikehaaravus

Nagu tabelist võib näha, siis nii eestlased kui ka venelased väärtustavad enda arvates tulevikus kõige enam turvalisuse ja saavutusega seotud väärtusi. Heasoovlikkuse ja võimuga seotud väärtused on eestlastel ja venelastel kohad ära vahetanud. Samamoodi väärtustavad venelased vitaalseid väärtusi ja hedonismi rohkem kui eestlased. Eestlastel see-eest on kõrgemale positsioonile asetatud sotsiaalsed väärtused.

Kui võrrelda pingeridasid, siis näeme, et esikohal on nüüd ja arvatakse olevat ka kümne aasta pärast turvalisusega seotud väärtused. Kui hetkel on teisel kohal heasoovlikkus, siis arvatavasti kümne aasta pärast on see langenud neljandale kohale. Kolmandal kohal asetseb hetkel akadeemiline võimekus, mida võib võrrelda saavutusega, mis on ennustuslikult asetatud kümne aasta pärast teisele kohale. Neljandal kohal on nüüdse hetke väärtustest võimuga seotud väärtused, mis teoreetiliselt kümne aasta pärast on kolmandal kohal. Viiendana väärtustatakse lemmiklooma, kuid mis ennustuste kohaselt langeb üheksandale kohale ning kümne aasta pärast on viiendal kohal hoopis vitaalsed väärtused.

Arutelu

Käesoleva töö eesmärgiks oli võrrelda eesti ja vene rahvusest põhikoolis käivate õpilaste väärtusi nende endi hinnangute alusel. Püstitatud hüpotees, et eesti koolide õpilased peavad vene koolide õpilastest tähtsamaks sotsiaalseid väärtusi ei leidnud kinnitust. Kuigi Kraavi (2008) uurimuses oli eesti noorte väärtuste hierarhia tipus just sotsiaalsed väärtused. Siis pigem leidis osaliselt kinnitust vastupidine (küsimuses „Missuguste inimestega koos olles oled sa kõige õnnelikum?“), et vene koolide õpilased väärtustavad sotsiaalseid väärtusi rohkem kui eesti koolide õpilased. Neile on lisaks pere ja sõprade olemasolule tähtsad ka sugulased ja tuttavad. Aga seda on ka ühiskonnas näha, sest kuna vene kogukond on väiksem, siis hoiavad nad ka ühte.

Hüpotees, et vene noored peavad eesti noortest tähtsamaks turvalisusega seotud väärtusi ei leidnud sammuti kinnitust. Uurides, mis on noortele kõige tähtsam elus selgus, et pigem leidis osaliselt kinnitust see, et eesti koolide õpilased väärtustavad turvalisusega seotud väärtusi rohkem, kui vene koolide õpilased.

Kolmas käesoleva uurimuse jaoks püstitatud hüpotees oli, et vene noored väärtustavad võimuga seotuid väärtusi rohkem kui eesti noored. Hüpotees leidis osaliselt kinnitust kui õpilastel paluti reastada enda jaoks hetkel viis kõige tähtsamat väärtust. Selle põhjal võib väita, et vene noored väärtustavad võimu hetkel rohkem, kui eesti noored.

Kui vaadelda antud uurimust lähtudes Schwartz'i (1994) väärtustüüpidest, siis selle järgi on esikohal turvalisus (*perekond, tervis*), mille motivatsiooniline eesmärk on harmoonia ja stabiilsus, seda nii ühiskonnas kui ka suhetes. Ka varasemates uurimustes (Verkasalo at al., 1994; Niit, 2002; Kraav, 2008; Simmons, 1999) on turvalisus üks väärtuslikemaist väärtustes. Perekond on ju meie ühiskonna alus ja eks ole perel ka suur osakaal väärtuste kujundamisel.. Kui eesti noored väärtustasid selles väärtustüübis just perekonda, siis vene noortele oli lisaks veel oluline ka tervis. Hüpotees, et vene noored peavad eesti noortest tähtsamaks turvalisusega seotud väärtusi ei leidnud kinnitust. Osaliselt leidis kinnitust, et turvalisus on eestlastele tähtsam kui venelastele.

Sellele järgnes heasoovlikkuse väärtustüüp (*ausus, armastus, sõprus*), mis hindab heaolu säilitamist ja soodustamist nendele inimestele, kellega tihti isiklikult lävitakse. Siinkohal tuleks mainida, et selle väärtustüübi kõige enam nimetatud üksikväärtus oli just sõprus. Parimat sõpra peetakse ka inimeseks, kellega soovitakse sarnaneda. Kui heasoovlikkus on hetkel viie kõige tähtsama väärtuse seas teisel kohal, siis hüpoteetiliselt 10. aasta pärast on ta langenud neljandaks ning teise koha on hõivanud saavutus. 10 aasta pärast

näevad enamuse õpilastest end ilmselt tööinimestena, kus on vajalikum saavutus (teha karjääri) kui heasoovlikkus (sõbrad). Heasoovlikkust peavad eestlased aga olulisemaks kui venelased.

Suhteliselt kõrgel positsioonil on saavutus ja võim. Saavutuse väärtustüüp (olla edukas, tunnustatud) on suunatud isiklikule edule. Võimu väärtustüüp (olla rikas, omada maja, autot, sotsiaalset tunnustust) ehk siis prestiiži ja sotsiaalset staatust peetakse oluliseks. Saavutus on olnud kõrgel positsioonil ka varasemates uurimustes (Simmons, 1999; Pilli & Maandi, 1998). Võim seevastu on varasemate uuringute (Niit, 2002; Krips et al., 2009; Verkasalo et al., 1994) kohaselt olnud väärtustüübiks, mida ei väärtustata. Käesolev uurimus näitab aga vastupidist. Hüpotees, et vene noored väärtustavad võimuga seotuid väärtusi rohkem kui eesti noored, leidis osaliselt kinnitust kui õpilastel paluti reastada enda jaoks hetkel viis kõige tähtsamat väärtust. Võimu väärtustüüp on seega venelastele hetkel olulisem kui eestlastele. Venekeelsete noorte poolt turvalisuse, võimu ja saavutuse kõrget austamist põhjendades võiks kasutada Ingleharti (1990) puudusväärtuse teooriat. Kuna antud grupp (venelased) on ühiskonnas konkureerimisel kehvemal positsioonil, mis seetõttu suurendab ebakindlust, saavutuse vajadust ja vähendab turvatunnet.

Järgnevalt on välja toodud hedonismi väärtustüüp, mille puhul väärtustatakse õnnelikuks olemist ja elunautlevust. Kui varasema uurimuse (Kraav, 2008) kohaselt on hakatud hedonistlikke väärtusi kõrgemalt hindama, siis käesoleva uuringu andmetel on hedonistlikke väärtuste tendents pigem languse kui tõusu teel. Võiks ju eeldada, et noorte elus on naudingutel suur osatähtsus, kuid ei. Võibolla on siin tegemist liikumisega nõ läänelikku ühiskonda, kus noores eas peetakse eelkõige vajalikuks omada head haridust, teha karjääri, saavutada materiaalne kindlustatus ja soetada perekond (Simmons, 1999). Seda arvamust kinnitab ka saavutuse ja võimu suurem osatähtsus võrreldes hedonismiga.

Traditsioonide väärtusrühma esindab siinkohal usk, mille motivatsioonilised eesmärgid on austus, pühendumine kommetele ja ideedele, millega inimese enda religioon teda mõjutab. Nagu antud töös kui ka varasemates uurimustes (Verkasalo et al., 1994; Niit, 2002; Kraav, 2008) on traditsioonid üks vähemolulisemaid väärtustüüpe (ka üksikväärtusena parima ja halvima asja kohta, mis võib juhtuda toodi viimasena välja siis vastavalt taevasse pääsemine ja mittepääsemine). See tulemus imestust ei tekita, sest eestlasi peetakse ju üheks uskmatumaks rahvaks.

Viimaste väärtustüüpide hulka kuulub ka enesemääratlemise, mille alla liigitati just enese austus. Hea on tõdeda, et mõningad õpilased väärtustavad just iseennast sellistena nagu nad on, ega soovigi kellegi teisega sarnaneda. Kui ühes varasemas uurimuses (Verkasalo jt.,

1994) on see üks tähtsamaid väärtusgrupe, siis käesoleva uurimuse kohaselt on see üks vähemolulisemaid. See omakorda tõestab seda, et väärtused on ajas muutuvad.

Üllatavalt väheoluline on võrreldes varasemate uurimustega (Sepp, 2008; Krips et al., 2009) noorte jaoks kõikehaaravus (sallivus, rahu maailmas, keskkonna kaitsmine), mis on suunatud kõigi inimeste ja looduse mõistmisele, sallimisele ja kaitsmisele. Ning konformsust (kuulekus, viisakus, austus), mille eesmärk on talitseda selliseid tegevusi, mis võiksid teisi kahjustada. Antud uurimuses pidasid just eestlased konformsuse puudumist elus olulisemaks kui venelased. Ilmselt leiavad eestlased, et viisakust, kuulekust ja austust vanemate inimeste vastu võiks olla rohkem.

Absoluutselt ei väärtusta õpilased antud uurimustulemustest lähtudes Schwartzi (1994) väärtustüüpidest stimulatsiooni ja hingelisusega seonduvaid väärtusi, mis andmete analüüsis kordagi välja ei tulnud.

Kui võrrelda käesoleva uurimuse tulemusi (lähtudes Schwartzi väärtustüüpidest), seoses varasemate uurimustega (Niit, 2002; Verkasalo et al., 1992; Simmons, 1999; Kraav, 2008; Pilli & Maandi, 1998; Krips et al., 2009; Leino, 2007), siis võib kokkuvõtlikult öelda, et turvalisus ja heasoovlikkus on endiselt hinnatud väärtustüüpideks. Kasvavat tendentsi näitava saavutuse ja võimu väärtustüübid. Hedonismi väärtustüüp vastupidiselt näitab kahanevat tendentsi. Traditsioonid on endiselt vähemväärtuslik väärtustüüp.

Kui võrrelda nüüd antud uurimust Simmonsi (1999) uurimusega, siis oli tema uurimuses esikohal sõprus ja teisel kohal perekond, siis käesolevas uurimuses selgus just vastupidine – esikohale seati perekond ja teisele kohale sõprus. Lisaks olid välja toodud sotsiaalsed väärtused, mis näitavad lisaks perekonna ja sõprade väärtustamisele ka sugulaste ja tuttavate olemasolu hindamist. Käesolevas uurimuses selgus, et vene noored peavad sotsiaalseid väärtusi olulisemaks kui eestlased.

Tähtsal kohal paiknes nii eelnimetatud (Simmons, 1999) kui ka käesolevas uurimuses akadeemiline võimekus (head hinded, klassi lõpetamine jms). Uurimusest selgus, et venelased väärtustavad akadeemilist võimekust rohkem kui eestlased. Nende jaoks on tähtsam saada koolis häid hindeid, klassi/kooli lõpetamine, ülikooli pääsemine ja ka selle lõpetamine. Samas kardavad venelased ka akadeemilist läbipõrumist (kahe saamist, istuma jäämist ja kooli mittelõpetamist) rohkem kui eestlased. Võib-olla tähendab see seda, et venelased tunnevad, et neil on raskem (kui eestlastel) oma eesmärged saavutada ja seetõttu muretsevad oma tuleviku pärast juba varases eas. Või on teadmised neile pigem vahendiks, mis aitavad elus toime tulla kui väärtuseks iseenesest. Vene noorte mure hariduse ja töö leidmise osas on ilmselt seotud ka nende eesti keele oskusega, sest vaid seetõttu erinevad nad eesti õpilastest.

Oluliseks peeti ka materiaalseid väärtusi (raha võitmist, kalli kingituse saamist jms), seda pidasid nii eestlased kui ka venelased parimaks asjaks, mis elus võib juhtuda. Varasemas uuringus (Simmons, 1999) oli materiaalne väärtustüüp üks vähemolulisemaid.

Kui Simmonsi (1999) uurimuses peeti füüsilised väärtusi oluliseks, siis käesoleva uuringu põhjal võib väita, et füüsilised väärtused ei ole eriti oluliseks, pigem hinnatakse inimest siiski tema iseloomuomaduste järgi. Kuigi füüsilisi väärtusi (olla ilus, sportlik jms) pidasid venelased olulisemaks kui eestlased. Kuna Simmonsi (1999) uurimus on tehtud üle kümne aasta tagasi siis võib taas kord väita, et väärtused on ajas muutuvad.

Oluline erinevus esines ka rõõmsameelsuse/humorimeele (lõbus, humoorikas) väärtustüübis. Eestlased väärtustasid rõõmsameelsust/humorimeelt oluliselt rohkem kui venelased. Nii varasema uurimuse (Simmons, 1999) seisukohalt kui ka käesolevast tööst lähtudes on see üks vähemolulisemaid väärtustüüpe. Pigem eelistatakse heasoovlikkust.

Lisaks on välja toodud Ahlmani (1939, viidatud Tiko, 1997) väärtuste liigituses vitaalsed väärtused, mille puhul on väärtuslik elu ise. Kuigi uurimusest võib näha, et venelased väärtustavad vitaalseid väärtusi rohkem kui eestlased, siis olulisi erinevusi selles vallas siiski ei esinenud. Kuigi vene noored leidsid, et parim ja tähtsaim asi elus on elu ise.

Kui viimaks vaadelda ka autori poolt loodud kategooriaid, siis kõige üllatuslikum, mis luua tuli oli kategooria „lemmikloom”. Lemmikloom tundub olevat õpilastele nagu turvaobjekt, kelle olemasolu on vajalik, kelle kaotamist kardetakse ja kelle tagasisaamist loodetakse. Uurimus näitas, et lemmiklooma olemasolu ja temaga seonduv on eestlastele olulisem kui venelastele.

Kõige hullemaks asjaks, mis võib juhtuda on nii eestlaste kui ka venelaste arvamuse kohaselt surm (enda, vanemate, lähedaste). Suurt hirmu valmistab ka õnnetus – kardetakse selle läbi kaotada enda jaoks olulised inimesed ning seetõttu üksi jääda. Hirmu valmistab ka see kui endaga midagi peaks juhtuma (nt auto alla jäämine). Samas kardetakse ka kaotada oma perekond või mõni pereliige (nt Kui isa ära läheb.). Needki üksikväärtused seostuvad ju turvalisuse väärtustüübiga, kus peetakse ju tähtsaks perekonna turvalisust. Lisaks sellele kardetakse jääda kodutuks ning töö kaotust. Kelle töö kaotust, see vastustes ei selgunud, kuid oletada võib, et vanemate. On need viimati nimetatud hirmud tekkinud Eesti ühiskonnas valitsenud majanduskriisist ja üle kandunud vanematelt lastele?

Õpilastelt uuriti, et missuguse inimesega ei soovita sarnaneda ja missuguste inimestega koos olles tunnevad nad end kõige õnnetumalt. Sealjuures toodi välja negatiivsed iseloomuomadused ja negatiivne käitumine. Ei soovita sarnaneda inimesele, kes on enesekeskne, laisk, ülbe ja hoolimatu. Samamoodi ei soovita viibida koos inimesega, kes

käitub halvasti (lööb, mõnitab, kiusab, norib jms). Venelased peavad negatiivseid iseloomuomadusi siinkohal olulisemaks kui eestlased.

Lähtudes küsimustest „Missuguse inimesega soovitaks kõige rohkem sarnaneda ja missugusega mitte,“ tuli moodustada väärtuskategooria „konkreetne reaalne inimene“. Kõige rohkem soovitakse sarnaneda lähedase inimesega (emaga, isaga, parima sõbraga, sugulasega, klassikaaslasega, vennaga, onuga, vanaisaga). Kuid soovitakse ka sarnaneda mõne kuulsusega (jalgpalluriga, korvpalluriga, näitlejaga, lauljaga). Sama moodi ei soovita vastandina sõnastatud küsimuses sarnaneda mõne lähedase inimesega (isaga, emaga), mõne kuulsusega (lauljaga, näitlejaga). Kuid eelkõige ei soovita sarnaneda mõne klassikaaslasega.

Üksikväärtustena sooviti ka lisaks teada saada, millega tegelevad õpilased siis, kui nad on üksi. Tulemustest võib näha, et kõige rohkem väärtustatakse arvutis olemist (venelased rohkem kui eestlased) ja teleka vaatamist, mida eelistatakse õppimisele, lugemisele, õues viibimisele jpm. Kahjuks peab tõdema, et arvutil on õpilaste elus liiga suur roll. Varasema uuringu kohaselt (Simmons, 1999) meeldis lastele üksi olles vaadata televiisorit, kuulata muusikat, lugeda ja mõelda. Arvutis olemist ei ole kordagi mainitud, kuid tol ajal kui varasem uurimus läbi viidi ei olnud ilmselt arvutid veel nii laialt levinud kui praegu. Kui võrrelda käesolevat uurimust varasemaga (Simmons, 1999), siis võib järeldada, et televiisori vaatamine, muusika kuulamine ja ka mõtlemine (mõtlemine on eestlastele olulisem kui venelastele) on endiselt eelistatud tegevused, lugemine aga on asendunud arvutis olemisega.

Käesolevas töös on antud ülevaade eesti ja vene rahvusest põhikoolis käivate õpilaste väärtustest nende endi hinnangute alusel. Antud töö tulemustest selgusid küll noorte kui kogugrupi väärtushoiakud ja ilmnesid ka mõningased statistiliselt olulised erinevused eesti ja vene rahvusest õpilaste vahel, kuid suuremaid üldistusi selle põhjal kogu Eestile teha ei saa. Edasistes uuringutes oleks huvitav vaadelda noorte väärtushinnanguid lisaks rahvusele ka soo, vanuse jms lõikes. Sellisest analüüsist selguks veelgi täpsemalt, kes mida oluliseks peab. Kuivõrd need väärtushinnangud noori ka reaalses elus nende otsuste tegemisel mõjutavad, näitab aeg ja tulevased uuringud.

Kasutatud kirjandus

- Arvist, M., & Heinla, E. (2001). Eesti elanikkonna väärtushinnanguid 1993 ja 1998 aastal. E. Heila (Toim), *Kultuur, elukvaliteet ja väärtushinnangud* (lk 90-109). Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Blackburn, S. (2002). *Oxfordi filosoofialeksikon*. Tallinn: Vagabund.
- Bond, E. J. (2001). *Valu, Concept of*. L.C. Becker (Eds), *Encyclopedia of Philosophy. Vol III* (pp 1745-1749). New York, London: Routledge.
- Ester, P., Braun, M., & Vinken, H. (2006). Eroding Work Values? P. Ester, M Braun, P. Mohler (Eds), *Globalization, Value Change, Generations* (pp 89-113). Leiden; Boston: Brill.
- Heinla, E. (1999). Lapsevanemate nägemus koolikeskkonnast õpilaste väärtuste kujundajana. I. Kraav & J. Mikk (Toim), *Haridus ja kasvatusväärtused ühiskonnas* (lk 27-32). Tartu: Vali Press.
- Hirsjärvi, S. (1998). Kasvatuse väärtused ja eesmärgid tänapäeval. I. Kraav & K. Kamerov (Toim), *In Via Educationis* (lk 7-14). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Hirsjärvi, S., & Huttunen, I. (1991). *Sissejuhatus kasvatusteadusesse*. Tallinn: Arendusabi AS.
- Inglehart, R. (1990). *Cultural shift in advanced industrial society*. Princeton: Princeton University Press.
- Kahn, A. (2008). Väärtuslikud väärtused. Väärtustatud elu vundament. Külastatud 12. oktoobril, 2009, aadressil <http://www.stern.ee/useful/articles/vaartuslikud-vaartused>.
- Kera, S. (2001). Sotsiaalsed oskused inimkäitumise eetiliste väärtuste kujunemisel. E. Heinla (Toim), *Kultuur, elukvaliteet ja väärtushinnangud* (lk 59-79). Tallinn: OÜ Vali Press.
- Kraav, I. (2008). Uue põlvkonna väärtushinnangud Eestis, Soomes ja Venemaal. L. Ots (Toim), *Uued ajad - uued lapsed* (lk 177-199). Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Kraav, I. (1998). Väärtused erinevate põlvkondade elus. J. Mikk (Toim), *Väärtuskasvatus* (lk 72-94). Tartu: AS Vali trükikoda.
- Krips, H., Luik, P., Kukemelk, H., & Taimalu, M. (2009). Value Judgements by Estonian Teenagers. J. Mikk, P. Luik, & M. Veisson (Toim), *Teenagers in Estonia: Values and Behaviour* (pp 27 - 44).
- Lindgren, H., & Suter, W. N. (1994). *Pedagoogiline psühholoogia koolipraktikas*. Tartu: TÜ Kirjastus.

- Leino, M. (2007). Eesti ja Soome üliõpilaste väärtushoiakutest. *Haridus*, 11-12, 46-52.
- Malmstein, K. (2004). Tööõpetuse osa õpilaste väärtuskasvatuses. M. Loogmaa (Koost), *Kasvatused muutuste ajateljel* (lk 239-244). Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Mäki-Kulmala, A. (1994). Jäjittely ja oppiminen alakulttuurisa. R. Räsänen, S. Anttonen, J. Penttonen, & P. Toukoma (Toim), *Irti arvotyhjiön harhasta? Moniarvoised kulttuurin kohtaminen koulussa ja opetajankoulutuksessa* (lk 36-39). Oulu: Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta.
- Niit, K-K. (2002). Eesti tudengite väärtused 1990. aastatel. A. Valk (Toimn), *Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis. Kultuuridevahelisi uurimusi 20. sajandi lõpust* (lk 42-59). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Orn, J. (1998). Meie kasvatusetegelikkuse väärtusest. T. Kuurme & M.-L. Laherand (Toim), *Õpetaja ja õpilane kasvatusetegelikkuses* (lk 9-10). Tallinna: Pakett.
- Orn, J. (Koost). (1995). *Eesti põhikooli lõpetaja ja tema eakaaslane teistes riikides*. Tallinn: Haridusministeeriumi Metoodika- ja Koolituskeskuse trk.
- Pilli, E., & Maandi, E. (1998). Eesti noorte eetilistest väärtustest. J. Mikk (Toim), *Väärtuskasvatus* (lk 17-36). Tartu: AS Vali.
- Põhikoolii riiklik õppekava* (2010). Külastatud 11. aprillil, 2010, aadressil <http://oppekava.ee>.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of Human Values*. New York, London: The Free Press.
- Rämmer, A. (2009). Eesti koolinoorte väärtused. M. Sutrop, P. Valk, & K. Velbaum (Koost), *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 83-117). Tartu: AS Pakett.
- Saarniit, J. (1995). *Eesti noorte väärtushinnangud läbi aegade*. Tallinn: EV Kultuuri- ja Haridusministeerium.
- Schwartz, S. (1994). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical test in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (25), 1-65.
- Schwartz, S., & Bilsky, W. (1987). Toward a Theory of the Universal Psychological Structure of Human Values: Extensions and Cross-Cultural Replications. *Journal of Personality and Social Psychology* 53 (3), 550-562.
- Sepp, O. (2008). Gümnaasistide väärtushinnangud ja kodanikuhoiakud. *Haridus*, 5-6, 38-41.
- Simmons, C. (1999). A Comparative Study of Educational and Cultural Determinants Of Adolescent Values. *Jurnal of Beliefs & Values* 20 (2), 208-218

- Säre, M. (1998). Õpetajakandidaatide väärtushinnangud. I. Kraav & K. Kamerov (Toim),
In Via Educationis (lk 164-178). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Teder, T. (Koost). (2006). *Lastes tuntakse meid*. Tartu: Oü Greif trükikoda.
- Tiko, A. (1997). *Väärtused ja eetika sotsiaaltöös*. Külastatud 12. oktoobril, 2009, aadressil
http://www.tlu.ee/files/arts/1421/R_EETb088bd8f7cd45ec516681fe8ea0d9b21.pdf.
- Tuulik, M. (2001). *Kasvatuseõpetus*. Tallinn: REKK trükikoda.
- Verkasalo, M., Daun, Á. & Niit, T. (1994). Universal values in Estonia, Finland and
Sweden. *Ethnologia Europaea*, 24 (2),101-117.
- Vooglaid, V. (2009). Väärtused ja vourused inimõiguste kontekstis: kas inimõigused on või
võivad olla kindlaks vundamendiks ühtsetele väärtustele? M. Sutrop, P. Valk, & K.
Velbaum (Koost), *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi
Eesti ja Soome koolis* (68-82). Tartu: AS Pakett.
- Väärtused ja kultuur* (s.a.). Külastatud 12. oktoobril, 2009, aadressil <http://www.minueesti.ee>.

Lisa 1. Ankeet

Hea õpilane!

Käesoleva küsimustikuga uuritakse eesti ja vene põhikooli õpilaste väärtusi nende endi hinnangute alusel. Selleks palun teie abi. Mõtle rahulikult küsimuse peale ja ürita vastata ausalt. Õigeid ja valesid vastuseid siin ei ole, vasta täpselt nii nagu Sina tunned ja arvad. Küsimustik on anonüümne, Sinu vastuseid ei avalikustata kellelegi peale uurija.

TÜ üliõpilane

Tea Vain

Kontakt: teavain@ut.ee

1. Sinu vanus on .....

Tee x sobivasse kastikesse

2. Olen : poiss tüdruk

3. Olen rahvuselt: eestlane venelan keegi muu

Järgnevatele küsimustele palun vasta täiesti vabalt, mis sina arvad ja tunned.

Kirjuta oma vastus etteantud punktiirile.

4-7 küsimuse puhul on mõeldud inimeste iseloomuomadusi, mitte konkreetsete inimeste nimetamist.

4. Missuguse inimesega sa tahaksid kõige rohkem sarnaneda .....

.....
.....

5. Missuguse inimese moodi sa tahaksid kõige vähem olla .....

.....
.....

6. Missuguste inimestega koos olles oled sa kõige õnnelikum? .....

.....
.....

7. Missuguste inimestega koos olles oled sa kõige õnnetum? .....

.....
.....

Mida sa teed ?

8. Kui sa oled üks, siis sa .....

.....
.....

Järgneva küsimuse puhul mõtle, kes või mis on sinu jaoks elus kõige olulisem?

9. Mis on sinu jaoks kõige tähtsam.....

.....

10.Parim asi, mis sinuga võib juhtuda.....

.....

11. Kõige hullem asi, mis sinuga võib juhtuda .....

.....

12.Parim asi elus.....

.....

13.Halvim asi elus.....

.....

14. Mida Sa pead endale elus praegu kõige olulisemaks/ tähtsamaks/
väärtuslikumaks? Nimeta palun VIIS esimest.

- 1- .....
- 2- .....
- 3- .....
- 4- .....
- 5- .....

15. Mis Sa arvad, mida Sa pead endale elus kõige olulisemaks/ tähtsamaks/
väärtuslikumaks 10 aasta pärast? Nimeta palun VIIS esimest.

- 1- .....
- 2- .....
- 3- .....
- 4- .....
- 5- .....

TÄNAN SIND VÄGA VASTAMISE EEST!

Lisa 2. Tabelid

Tabel 1. χ^2 -testi tulemused vastuste puhul: missuguse inimesega soovitaks kõige rohkem sarnaneda.

väärtused	eestlasi %	venelasi %	χ^2	p
heasoovlikus	55,3	56,4	0,21	0,89
saavutus	25,2	23,1	0,11	0,74
konkreetne reaalne inimene	20,4	15,4	0,75	0,39
füüsilised	13,6	16,7	0,33	0,57
rõõmsameelsus/huumorimeel	11,7	14,1	0,24	0,62
enesemääratlemine	9,7	15,4	1,34	0,25
konformsus	4,9	5,1	0,01	0,93

Tabel 2. χ^2 -testi tulemused vastuste puhul: missugusele inimestele ei soovita sarnaneda.

väärtused	eestlased %	venelased %	χ^2	p
negatiivsed iseloomuomadused	52,4	48,7	0,24	0,62
negatiivne käitumine	35	37,2	0,10	0,76
konkreetne reaalne inimene	25,2	24,4	0,02	0,89
hedoism	6,8	11,5	1,24	0,27
füüsilised	2,9	5,1	0,59	0,44

Tabel 3. χ^2 -testi tulemused tegevuste puhul, mida eelistatakse üksi olles.

väärtused	eestlasi %	venelasi %	χ^2	p
arvutis olemine	42,2	60,30	6,28	0,04
vaatan tv-d	33	35,90	0,16	0,69
mõtlen	21,4	6,40	7,82	0,01
muusikat kuulan	15,5	17,90	0,19	0,67
õpin	13,6	10,30	0,46	0,50
mängin	12,7	5,10	3,00	0,83
niisama	12,6	3,80	4,24	0,04
loen	11,7	9,00	0,34	0,56
lähen õue	10,7	11,50	0,33	0,89
sõbrad kutsun külla	8,7	9,00	0,00	0,96
laulan	6,8	3,90	0,71	0,40
kurvastan	3,9	1,30	1,12	0,29
joonistan	3,8	3,80	0,00	0,99
tantsin	1,9	2,60	0,80	0,78
magan	1	0,00	0,76	0,38
söön	8,7	7,70	0,06	0,80
räägin telefoniga	6,8	6,40	0,01	0,92
kodus oleb	1,9	0,00	1,53	0,22

Tabel 4. χ^2 -testi tulemused vastused küsimusele: „Mis on sinu jaoks kõige tähtsam elus?”

väärtused	eestlasi %	venelasi %	χ^2	p
heasoovlikus	51,50	32,10	7,49	0,01
traditsioonid	1,00	3,80	1,70	0,19
saavutus	29,10	37,20	1,31	0,25
turvalisus	72,80	59,00	4,25	0,04
hedoism	1,90	1,30	0,12	0,73
lemmikloom	7,80	1,30	3,95	0,05
sotsiaalsed väärtused	6,80	7,70	0,05	0,82

Tabel 5. χ^2 -testi tulemused vastuste puhul: mis on parim asi, mis võib juhtuda.

väärtused	eestlasi %	venelasi %	χ^2	p
materiaalsed väärtused	29,1	32,1	0,18	0,67
haridus	16,5	15,4	0,41	0,84
saavutus	16,5	11,5	0,89	0,35
sotsiaalsed	9,7	12,8	0,44	0,51
kuulus olla	5,8	1,3	2,46	0,12
looma surmast ülesärkamine	5,8	5,1	0,04	0,84
taevasse pääsemine	1	2,6	0,69	0,41

Tabel 6. χ^2 -testi tulemused vastuste puhul: kõige hullemale asjale, mis võib juhtuda.

väärtused	eestlasi %	venelasi %	χ^2	p
surm	28,2	28,2	0,00	0,99
õnnetus	24,3	16,7	1,55	0,21
pere kaotus	17,5	19,2	0,09	0,76
akateemiline läbipõrumine	7,8	10,3	0,34	0,56
kodutuks jääda	6,8	1,3	3,20	0,07
töö kaotus	4,9	5,1	0,01	0,93
taevasse pääsemine	1	1,3	0,04	0,84

Tabel 7. χ^2 -testi tulemused vastuste puhul: parim asi elus.

väärtused	eestlased %	venelased %	χ^2	p
sotsiaalsed väärtused	37,9	25,6	3,02	0,08
heasoovlikus	32	32,1	0,00	1,00
võim	8,7	11,5	0,39	0,53
vitaalsed väärtused	8,7	5,1	0,87	0,35

Lisa 3. Väärtuste liigitused kategooriatesse.

1. Heasoovlikus – abivalmidus, sõbralikkus, heatahtlikus, andestavus, tõeline sõprus, küps armastus
2. Konformsus – viisakus, austus oma vanemate vastu
3. Traditsioon – usk
4. Turvalisus – perekonna turvalisus, tervis
5. Saavutus – auahnus, edukus, võimekus
6. Võim – jõukus, sotsiaalne tunnustus, võimu omamine
7. Hedonism – nauding, elunautimine, õnn
8. Kõikehaaravus – sallivus, võrdsus, rahu maailmas
9. Enesemääratlemine – väärtustatakse ise ennast
(Schwartz, 1994)
10. Füüsilised väärtused – kole, ilus, sportlik, tugev
11. Sotsiaalsed väärtused – tuttavad, sugulased
12. Rõõmsameelsus/huumorimeel - rõõmsameelne, humoorikas, lõbus
13. Akadeemiline läbipõrumine – istuma jäämine, kooli või klassi mittelõpetamine, halvad hinded
14. Akadeemiline võimekus – kooli lõpetamine, ülikooli lõpetamine, head hinded
15. Materiaalsed väärtused – kingitus (ratas vms), raha võitmine
(Simmons, 1999)
16. Vitaalsed väärtused – elu
Ahlman (1939, viidatud Tiko, 1997)
17. Konkreetne reaalne inimene (ema, isa, õde, vend, klassikaaslane, kuulsus)
18. Negatiivsed iseloomuomadused – enesekeskne, laisk, ebaviisakas, ülbe jne
19. Negatiivne käitumine – vägivaldne inimene, ropendamine, halva käitumisega jne
20. Õnnetus – ratastooli jäämine, auto alla jäämine, luumurd jms
21. Lemmikloom – koer, kass
22. Muu - puhkus, toit, hobid, tuntus jms
(oma loodud kategooriad)